

Відділ освіти, молоді та спорту
Карлівської міської ради
Карлівський ліцей імені Ніни Герасименко
Карлівської міської ради

Безсмертна Валентина Іванівна,
учитель історії

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ



Карлівка – 2022

АНОТАЦІЯ

Методичний посібник присвячено теоретичним і практичним проблемам формування інноваційної особистості на уроках історії шляхом впровадження компетентнісного підходу в основній школі. У ньому викладено теоретичні засади, що характеризують інноваційну особистість та інноваційні технології навчання, актуальні для використання на уроках історії.

Ефективним шляхом формування інноваційної особистості вважаю компетентнісно-орієнтований підхід, адже сучасна освіта, окрім надання знань, має прищепити молодій людині здатність самостійно засвоювати знання, оволодівати потрібною інформацією та творчо осмислювати її. Саме тому, у практичній частині посібника подано розробки уроків для 11 класу з теми «Відновлення незалежності України», які демонструють хронологічний, просторовий, логічний, інформаційний, аксіологічний складники історичної компетентності та акцентують увагу на формуванні інноваційної особистості.

Усі матеріали дібрано відповідно чинної програми.

Посібник стане в пригоді вчителям історії, студентам педагогічних навчальних закладів.

Рецензенти:

Світлана СТОВБУН – консультант КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Карлівської міської ради

Юлія БЕЗСМЕРТНА – вчитель історії та правознавства Карлівського ліцею імені Ніни Герасименко Карлівської міської ради

Схвалено на засіданні педагогічної ради Карлівського ліцею імені Ніни Герасименко Карлівської міської ради від 28.12.2021 р., протокол № 5

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЙНІСТЬ В ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	6
1.1. Інноваційність – основа сучасного освітнього простору	6
1.2. Інноваційні технології навчання в середній та старшій школі	9
1.3. Шляхи формування предметних компетентностей на уроках історії	11
РОЗДІЛ 2. ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ	18
1.1. Планування з теми «Відновлення незалежності України».....	18
1.2. Розробки уроків (за підручником Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / В. С. Власов, С. В. Кульчицький. – Київ : Літера ЛТД, 2019. – 256 с.)	18
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Найважливішою складовою процесу становлення інноваційного суспільства в Україні є особа, орієнтована на інноваційну діяльність, яка прагне до самовдосконалення та саморозвитку. Це вимагає створення адекватних умов для оволодіння особистістю раніше невідомими способами діяльності та моделями мислення; вироблення в неї критичного, творчого, креативного ставлення до дійсності, вміння просувати, впроваджувати і широко використовувати нововведення. Це викликано, насамперед, специфікою впровадження інновацій в усі сфери діяльності сучасного суспільства, цілеорієнтованого і системнодіяльнісного підходу до організації освітнього простору, спрямованого на підготовку в Україні нових фахівців XXI століття [3].

Школа повинна готувати дітей до майбутнього життя. Для цього недостатньо володіти теоретичними знаннями про те, як жити і працювати. Дітям потрібно вміти передбачати зміни і адаптуватися до них на особистісному та соціальному рівнях. Відтак, щоб комфортно себе почувати в умовах, які готує майбутнє, навчання повинно мати інноваційний характер. «Інноваційність як тип життєдіяльності людини має прийти на зміну інертності і необґрунтованому консерватизму» [21].

Таким чином, зміни у суспільному житті і свідомості вимагають від нас, педагогів, визначити нову мету навчання та виховання – розвиток інноваційної особистості, здатної до життєтворчості та самореалізації у нових соціальних умовах незалежної України.

Метою методичної розробки є дослідження теоретичних і практичних проблем формування інноваційної особистості на уроках історії шляхом впровадження компетентнісного підходу в основній школі.

Завдання:

- розглянути теоретичний аспект формування інноваційної особистості;
- з'ясувати сутність поняття інноваційність у сучасному освітньому просторі;
- вивчити інноваційні технології навчання в сучасній школі та шляхи формування предметних компетентностей на уроках історії;
- показати впровадження компетентнісного підходу на уроках історії з метою формування інноваційної особистості на прикладі теми «Відновлення незалежності України» (за підручником Власов В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / В.С. Власов, С.В. Кульчицький. – Київ : Літера ЛТД, 2019. – 256 с.)

Вважаю, що саме компетентнісний підхід є ефективним шляхом формування інноваційної особистості, адже сучасна освіта, окрім надання знань, має прищепити молодій людині здатність самостійно засвоювати знання, оволодівати потрібною інформацією та творчо осмислювати її. Саме тому у практичній частині посібника подано розробки уроків для 11 класу з теми «Відновлення незалежності України», у яких розвиваються хронологічний, просторовий, логічний, інформаційний, аксіологічний складники історичної компетентності та акцентується увага на формуванні інноваційної особистості.

Історія як предмет є унікальною, бо впливає на формування системи мислення, надає можливість людині вільно пересуватися в історичному просторі, озброює її знанням історичного досвіду, що в результаті дозволяє правильно оцінювати сучасні політичні й соціальні процеси. До того ж, історичні знання сприяють формуванню власної точки зору особи і, разом з тим, вчать цінувати й поважати думки інших. Історичні дисципліни виховують та розвивають широту мислення, творчу уяву, толерантність, громадську активність особистості [16].

Результатом вивчення історії в сучасній школі є не тільки засвоєння знань (фактів, понять, імен, зв'язків, тенденцій), а й формування вмінь та навичок критично мислити, творчо розв'язувати проблему, з'ясовувати сенс вивченого та використовувати набуті знання та навички в життєвих ситуаціях. Саме тому, застосування інноваційних технологій допомагають нам розширити можливості компетентнісного підходу у навчально–виховному процесі і особливо, на мою думку, при вивченні такого предмета як історія.

Це, відповідно, вимагає оновлення й підвищення ефективності педагогічного процесу, надання йому інноваційного характеру. Така перебудова обумовлюється спроможністю вчителя позбутися стереотипів, готовністю до перегляду власних поглядів, постійною самоосвітою та самовдосконаленням. Сучасний педагог повинен бути готовим до змін, здатним сміливо приймати педагогічні рішення, виявляти ініціативу, творчість. Проблема ефективності, результативності педагогічного процесу може бути розв'язана лише за умови забезпечення високої компетентності та відповідної професійної майстерності кожного педагога.

РОЗДІЛ 1. ІННОВАЦІЙНІСТЬ В ОСВІТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Інноваційність – основа сучасного освітнього простору

Глобалізація світу, інформаційна багатоманітність обумовлюють включення людини в незрівнянно складнішу і масштабнішу систему взаємовідносин, що суттєво ускладнює життєву поведінку людини. Тому освіта повинна готувати розвинену, самостійну, самодостатню особистість, яка б керувалась у житті власними поглядами та переконаннями і була здатна на самостійні свідомі дії. Через невідповідність темпів і характеру соціальних та педагогічних процесів Традиційні педагогічні засоби виховання, змісту й організації навчально–виховного процесу все частіше не спрацьовують.

Основними недоліками традиційної системи освіти є породжені нею невміння і небажання дітей учитися, несформованість цілісного ставлення до власного розвитку та освіти. Подолання кризи сучасної освіти можливе завдяки формуванню принципово нової системи загальної освіти, чого можна досягти завдяки впровадженню інновацій.

Педагогічна інновація (англ. *innovation* — нововведення) — процес створення, поширення та використання нових засобів і методів (нововведень) для розв'язання педагогічних проблем.

Створення та поширення новацій у системі загальної освіти зумовлені низкою об'єктивних чинників:

- новими державними стандартами освіти;
- концепцією національного виховання дітей та молоді;
- авторськими навчальними програмами, підручниками, посібниками, виховними та управлінськими системами і технологіями;
- варіативними системами навчання (розвивальна, модульно–розвивальна, диференційована тощо);
- методами проектування та моделювання життєтворчості особистості, діалоговою формою спілкування суб'єктів навчально–виховного процесу;
- рейтинговою системою оцінювання навчальних досягнень учнів;
- модернізацією змісту, форм і методів управлінської діяльності керівників закладів освіти.

Об'єктами інновацій найчастіше є такі проблеми: як підвищити мотивацію навчально–виховної діяльності; збільшити обсяг навчального матеріалу, засвоюваного за урок; прискорити темпи навчання; максимально плідно використовувати час на уроці тощо. Основу і зміст інноваційних освітніх процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, запровадженні нововведень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є насамперед педагог–новатор.

Інноваційні методики створюють прекрасні умови для реалізації креативного потенціалу дитини. Вони дозволяють виявляти, розвивати здібності кожного учня, стимулювати самостійну творчу діяльність, а отже, дають змогу повніше використовувати потенціал особистості.

Спробуємо визначити основні риси адаптованої, інноваційної особистості та певні стратегії їх формування та розвитку. Це, в першу чергу: **відкритість новому досвіду**. Безперечно, в умовах, коли швидко змінюється світ, людина також повинна постійно бути готовою до оновлення, накопичення нового соціального та життєвого досвіду, що має сприяти самореалізації. Важливим чинником адаптації та успішності при цьому виступає вміння особистості відігравати різні соціальні ролі. Ці ролі можуть бути формальними і неформальними, пов'язаними з виробничими, сімейними, суспільними, політичними, дружніми стосунками, проте, успішність у кожній з них є запорукою загальної успішності та задоволеності людини власним життям. Таким чином, система виховання сьогодні повинна у повній мірі задовольнити потребу учня у розвитку соціальної активності, у засвоєнні нових соціальних ролей. Тоді особистість буде відкритою до нового досвіду, адаптованою до вимог і умов життя у динамічному сучасному суспільстві.

Педагогічною стратегією, що забезпечує формування такої риси особистості є постійне розширення рольового простору кожного учня, включення його в різноманітні види діяльності, що створює можливості для творчої самореалізації та накопичення досвіду соціальних стосунків.

Педагогічні технології, що використовуються у сучасній освіті, створюють сприятливі умови для вирішення даного питання: інтерактивні техніки розвивають комунікативні навички та активність, проектні технології у навчанні створюють можливості для самостійних досліджень, тренінги допомагають опанувати нові соціальні ролі та отримати можливість експериментувати у сфері спілкування, проекти у виховній роботі – обрати вид діяльності відповідно до власних нахилів та уподобань.

Важливою рисою інноваційної особистості є **внутрішня свобода**. Для її становлення потрібно постійно створювати для учнів ситуації вибору, як в навчальній, так і в позакласній діяльності. Ситуація вибору стимулює пізнавальний інтерес, відчуття відповідальності та власної гідності. Вибір учнями напрямків та завдань для самостійної роботи, гнучка система організації навчально-виховного процесу з урахуванням здібностей, нахилів, побажань учнів і їх батьків, можливість реалізувати себе в обраних видах діяльності є головною умовою формування внутрішньої свободи та відповідальності особистості.

Напруженість та зростання темпу життя часто призводять до перевантаження, виснаження людини. Саме тому особливого значення набуває така риса як **емоційна стабільність та стресостійкість**. Головною стратегією формування цієї важливої якості сучасної особистості є розвиток емоційного інтелекту, вміння керувати власними емоціями та протистояти стресам. Що ж необхідно для емоційної саморегуляції? Розуміння особливостей цієї сфери, вміння здійснювати емоційний обмін під час спілкування, відчувати почуття інших, допомагати їм та самому собі у складних, емоційно напружених ситуаціях. Проблема становлення емоційної культури особистості, розвиток емпатії є на сьогодні одним з найбільш важливих завдань будь-якого вчителя.

Для інноваційної, креативної особистості дуже важливою є **адекватна самооцінка**. Правильна самооцінка є визначальним фактором

становлення позитивної Я – концепції особистості. Вона є основою розгортання певного сценарію життя людини. Сценарій, що формується і закріплюється у дитячому віці, стимулює процеси саморозвитку та самореалізації особистості через мотивацію досягнення успіху та усвідомлення власної мети. Самооцінка формується та змінюється протягом всього шкільного віку. Особливо не стабільною, залежною від оточення вона стає у підлітковому віці, коли дитина прагне пізнати себе, знайти своє місце у системі відносин, реалізувати власні можливості. Саме тому дуже важливо у системі виховної роботи створити умови для розвитку достатньо високої, але адекватної самооцінки.

Рівень можливостей особистості багато в чому залежить від її *рефлексивності*. Стратегією розвитку цієї якості є включення учнів у процес самоаналізу. Рефлексія може відбуватися на рівні усвідомлення психічних процесів та засобів оптимізації пізнавальної діяльності, аналізу моральних вчинків та соціальних ролей, що створює сприятливі умови для самоактуалізації особистості. Сучасні технології навчально–виховного процесу у значній мірі побудовані на механізмах рефлексії, коли учні постійно розмірковують над питаннями: Що ми взнали сьогодні такого, чого не знали раніше? Чого ми навчилися такого, чого не вміли раніше? Що ми при цьому відчували? Що нас здивувало, порадувало на уроці? Які питання ми задали б герою, автору, вченому, мандрівнику тощо?

Сучасні педагогічні технології позитивно впливають на розвиток *спонтанності* – вміння швидко та адекватно реагувати в нестандартних ситуаціях, приймати миттєві ефективні рішення. Спонтанність розвивається у діяльності, що вимагає творчого підходу, гнучких нестандартних рішень. Така діяльність може бути реалізована, як на уроці, так і в позакласній роботі, зокрема, в виховних проектах, тренінгах, соціальних ініціативах.

Сучасна людина має мислити позитивно. *Позитивне мислення* може бути сформоване в процесі становлення основних складових позитивної Я – концепції особистості учня: когнітивної, емоційно–оціночної та поведінкової. Воно утверджує, насамперед, цінність людини, її гідність, вміння набувати досвід, навіть через помилкові дії, спрямованість на позитивне сприйняття реальності та її активне перетворення.

Інноваційний потенціал особистості в значній мірі залежить від рівня її життєвої компетентності. Реалізація компетентнісного підходу є важливим напрямком оновлення діяльності закладів освіти. При цьому компетентність розглядається як загальна здатність, що ґрунтується не лише на знаннях, але і на досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню. Безперечно, формування компетентності особистості є цілеспрямованим процесом, що здійснюється вчителем. При цьому функції самого педагога суттєво змінюються: на перший план виходять уміння організувати самостійну пошукову діяльність учнів, їх взаємодію з метою розвитку як мотивації, так і соціальних навичок. Такі можливості створюють сучасні продуктивні технології навчання, побудовані на основі активних методів та інтерактивних технік організації навчально–виховного процесу, за умови реалізації індивідуального підходу та психологічного супроводу учнів.

1.2. Інноваційні технології навчання в середній та старшій школі

Ми живемо у динамічному світі, що дуже швидко змінюється. Ці зміни стосуються усіх сфер нашого буття: техніки, що нас оточує, політики, яку проводять світові держави, цінностей, на які орієнтуються люди. Наше життя стало безперервним процесом адаптації, і саме від адаптаційного потенціалу особистості у значній мірі залежать її успіх та можливості самореалізації.

Інноваційні технології швидко увійшли в усі галузі нашого життя, зокрема й у систему реформованої освіти. Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчально–виховний процес. Пропонуються нові технології, інший педагогічний менталітет.

Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально–виховного процесу. Підвищення рівня професійної майстерності вчителя є основним завданням на всіх етапах розвитку школи. Сучасній школі сьогодні потрібний учитель, який міг би оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності. Впоратися з цим завданням можна тільки за умови розумного поєднання традиційних та інноваційних форм і методів навчання.

У сучасній українській школі використовують як традиційні технології навчання (пояснювально–ілюстративна, диференційована, програмована, проблемна та ін.), так і нові технології навчання (особистісно-орієнтована, групова, розвивальна, технологія формування творчої особистості, технологія навчання як дослідження, модульно–рейтингова, нові інформаційні технології).

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання, формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність.

Технологія індивідуалізації процесу навчання – це організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

Технології ігрового навчання – це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення учня в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, «проживання» ситуації). Сьогодні віддають перевагу терміну «імітація» замість «гра» (акцент переноситься на внутрішню сутність дії).

Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень є рівноправними суб'єктами навчання. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Інтерактивне навчання – це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Значна увага сьогодні приділяється людині як особистості, її свідомості, духовності, культурі, моральності, а також високо розвиненому інтелекту і інтелектуальному потенціалу. Відповідно, не викликає сумніву надзвичайна важливість, гостра необхідність такої підготовки підростаючого покоління, при якій закінчували б навчальні заклади освічені інтелектуальні особистості, що володіють знанням основних наук, загальною культурою, вміннями самостійно та гнучко мислити, ініціативно, творчо вирішувати життєві і професійні питання. Тому повинен відбуватися постійний пошук, мета якого – знайти нові форми і прийоми навчання. Необхідно забезпечити учнів міцними знаннями матеріалу програми з одночасним здійсненням різноаспектного розвитку і формування особистості кожного учня – з урахуванням його індивідуальних здібностей і можливостей. Шляхи та способи реалізації цих принципів мають бути в значній мірі творчими, нетрадиційними і в той же час ефективними.

Нестандартний, або інноваційний, урок – це заняття, що має нетрадиційну, гнучку, варіативну структуру та орієнтоване, головним чином, на підвищення інтересу учнів до навчання за допомогою нової форми організації їх навчальної діяльності.

У сучасній педагогіці існує велика кількість різних інноваційних уроків. Можна виділити наступні групи:

1. Уроки у формі змагань та ігор: конкурс, турнір, естафета, дуель, КВК, ділова гра, рольова гра, кросворд, вікторина.

2. Уроки, засновані на формах, жанрах і методах роботи, відомих у суспільній практиці: дослідження, винахідництво, аналіз першоджерел, коментар, мозкова атака, інтерв'ю, репортаж, рецензія.

3. Уроки, засновані на нетрадиційній організації навчального матеріалу: урок мудрості, одкровення, урок – «дублер починає діяти».

4. Уроки, що нагадують публічні форми спілкування: пресконференція, аукціон, бенефіс, мітинг, регламентована дискусія, панорама, телепередача, телеміст, рапорт, діалог, «жива газета», усний журнал.

5. Уроки – фантазії: урок казка, урок-сюрприз, урок 21 століття, урок подарунок від Хоттабича.

6. Уроки, засновані на імітації діяльності установ і організацій: суд, слідство, трибунал, цирк, патентне бюро, вчена рада, редакційна рада.

Таким чином, можна сказати, що інноваційний урок припускає введення будь-яких нових елементів не використовувалися раніше, найбільш поширеним є елемент ігрової діяльності. Так як в ході гри учні не тільки закріплюють і узагальнюють матеріал, але й самі беруть активну участь в ході уроку, співпрацюють один з одним, з викладачем і т.д.

Визначають кілька аспектів, розв'язання яких допоможе впровадженню інновацій у педагогічну практику.

Перший аспект, який виникає при впровадженні в практику педагогічних технологій – це психолого-педагогічна неготовність вчителя до інновацій.

Другий – це відсутність мотивації та мотиваційного середовища.

Третій аспект – ще недостатня пропаганда перспективного та передового педагогічного досвіду.

Носіями педагогічних інновацій виступають творчі особистості, які здатні до:

- рефлексії, що характеризує здібності педагога до самопедагогічних інновацій, знання, самовизначення й осмислення ним свого духовного світу, власних дій і станів, ролі та місця у професійній діяльності;

- саморозвитку як творчого ставлення індивіду до самого себе, створення, ним самого себе у процесі активного впливу на зовнішній і внутрішній світ з метою її перетворення;

- самоактуалізації як фактору безперервного прагнення людини до якомога повнішого виявлення та розвитку своїх особистісних можливостей;

- професійного самовдосконалення, яке здійснюється у двох взаємопов'язаних (разом з цим відносно самостійних процесах) формах: самовиховання – цілеспрямована діяльність людини щодо систематичного формування та розвитку в собі позитивних і усунення негативних якостей особистості, у відповідності до усвідомлених потреб відповідно соціальним вимогам у особистісній стратегії;

- розвитку: самоосвіта – оновлення й удосконалення наявних у спеціаліста знань, умінь і навичок з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності.

Отже, інновації в освіті є невід'ємною частиною процесу, адже з розвитком суспільства та технологій ми не можемо обійтись без впровадження інноваційних педагогічних технологій в освіті.

1.3. Шляхи формування предметних компетентностей на уроках історії

Сьогодні дитині потрібні не тільки знання, але і достатній рівень життєвої компетентності, сформованість таких особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце у житті, визначитися з колом своїх інтересів та уподобань, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною.

Ще у середині минулого століття на Заході забили тривогу: учень не готовий до життя в новому суспільстві. Він, винесли присуд менеджери великих компаній,

не здатний сам учитися, не вміє працювати з інформацією (шукати її, обробляти, переводити з однієї знакової системи в іншу). «Технології завтрашнього дня, – пише О. Тоффлер, – потребують не мільйонів... людей, готових працювати в унісон на безконечно монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не зморгнувши оком... а людей, котрі можуть приймати критичні рішення, котрі можуть знаходити свій шлях у новому оточенні, котрі достатньо швидко встановлюють нові стосунки в реальності, що швидко змінюється. Світ заговорив про компетентності як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, «готовність і уміння діяти», здатність до саморозвитку».

Однак компетентності – зазначає О. Савченко, – складно формувати, а складніше вимірювати, але без цього якісна шкільна освіта у XXI столітті неможлива. Значить, потрібно крок за кроком переборюючи власну інертність і неготовність освітнього середовища до сприйняття інновацій, долати шлях від орієнтації на предметні знання до оволодіння надпредметними уміннями, формуючи, таким чином, в учня внутрішню готовність до прийняття рішень, застосування набутих знань у будь-яких ситуаціях.

Компетентнісний підхід – це спрямованість навчально – виховного процесу на формування в учнів інтегрованої здатності застосовувати набуті знання, уміння, досвід в конкретних навчальних і життєвих ситуаціях.

Таким чином сутність компетентнісного підходу полягає в спрямуванні навчального процесу на набуття учнями важливих компетенцій, тобто загальних здатностей особистості виконувати певний вид діяльності. Цей підхід ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, набутих завдяки навчанню, та є показником успішності.

Компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток в учнів *ключових компетентностей*: (вміння вчитися, здоров'язберігаюча, загальнокультурна, комунікативна, інформаційна, громадянська, соціальна компетентності) та *предметних (галузевих) компетентностей*.

Безперечно, всі компетенції важливі, їх необхідно розвивати як для гармонійного розвитку так і конкурентноспроможності особистості. Зупинімось детальніше саме на розкритті предметних компетентностей.

Предметні компетенції — більш конкретні стосовно ключових, мають детальний опис і можливості формування в рамках навчального предмета.

Сьогодні результатом навчальної діяльності учнів з історії, на думку О. Пометун та Г. Фреймана, повинні стати такі компетенції:

- ✓ *хронологічна* – передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному часі;
- ✓ *просторова* – орієнтування учнів в історичному просторі;
- ✓ *інформаційна* – вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації;
- ✓ *мовленнева* – будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних подій і явищ;
- ✓ *логічна* – аналізувати, пояснювати історичні факти, формулювати теоретичні поняття, положення, концепції;
- ✓ *аксіологічна* – формулювати версії й оцінки історичного руху та розвитку.

Набуття цих компетенцій учнями можливе за умови цілеспрямованої роботи під час навчального процесу з предмету за конкретними напрямками роботи:

Хронологічна передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному часі; розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретноісторичних умовах певного часу; співвідносити історичні події, явища з періодами, орієнтуватися в науковій періодизації історії; використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу.

Просторова передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному просторі; співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами; користуючись картою, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин; характеризувати, спираючись на карту, історичний процес та його регіональні особливості.

Мовленнєва передбачає вміння учнів будувати усні та письмові висловлювання щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії; реконструювати образи минулого у словесній формі у вигляді опису, оповідання, образної характеристики; викладати історичні поняття, зв'язки і тенденції історичного розвитку застосовуючи пояснення, доведення, міркування, узагальнюючу характеристику.

Інформаційна передбачає вміння учнів працювати з джерелами історичної інформації: користуватися довідковою літературою, Інтернетом тощо для самостійного пошуку інформації; систематизувати історичну інформацію, складаючи таблиці, схеми, різні типи планів; самостійно інтерпретувати зміст історичних джерел; виявляти різні точки зору, визнавати і сприймати таку різноманітність; критично аналізувати, порівнювати та оцінювати історичні джерела, виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність.

Логічна передбачає вміння робити аналіз, синтез й узагальнення школярем історичної інформації, використання на уроці наукової термінології; всебічна характеристика учнями історичних постатей, розкриття внутрішніх мотивів дій, створення політичних та історичних портретів; самостійне визначення учнями сутності, наслідків та значення історичних подій і явищ; проведення нескладних досліджень, проектної роботи.

Аксіологічна передбачає вміння учнів формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку; порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії; виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події, визнаючи, що деякі джерела можуть бути необ'єктивними.

Сьогодні, зважаючи на сучасні реалії, учитель повинен вносити в навчальний процес нові методи подавання інформації. Навіщо це потрібно? Мозок дитини, налаштований на здобуття знань у формі розважальних програм, тому значно легше прийме запропоновану на уроці інформацію за допомогою медіазасобів.

Розуміючи необхідність «іти в ногу із часом» впроваджую на уроках сучасні освітні інновації. Серед найцікавіших – скрайбінг, ментальні карти, інфографіка, хмарні та інтерактивні технології. Їх застосування має і свої позитиви і свої недоліки. Але доцільне поєднання інновацій і особистісно-діяльнісного підходу дасть значний ефект у досягненні мети уроку. При цьому ми повинні пам'ятати, що сучасний учень хоче бути на цікавому уроці, де він є учасником уроку, а не пасивним слухачем розповіді учителя. Для навчання творчої, гармонійної і високорозвиненої компетентної особистості це дуже важливо.

Однією із найкращих форм логічного структурування інформації, я вважаю ментальні карти. Це унікальна методика, яка дозволяє отримати значні переваги під час роботи з будь-якою інформацією. Суть побудови ментальної карти полягає в тому, щоб за допомогою зрозумілих символів, образів, об'єктів, асоціацій, якими мислить людина, наочно зобразити карту знань на обрану тему.

Ментальні карти на уроках історії – це впорядкування логічного ланцюжка подій, фактів, ідей. Це швидке опрацювання великого обсягу інформації, виділення важливої інформації від другорядної. Це – ведення конспектів. Кожна карта пам'яті є унікальною і зберігається в пам'яті як цілісний об'єкт. Це і мозкові штурми, бо карти пам'яті є потужним інструментом для роботи із асоціаціями. Записуючи, а потім переглядаючи ідеї, знаходяться нові зв'язки між концепціями, які були непоміченими до того. Крім того, сам спосіб малювання карти переводить мозок у режим креативності. Ця методика розвиває творчі здібності дітей, оскільки ментальні карти є відображенням мислення дитини, ходу її думок стосовно тієї чи іншої теми, на яку створюється ментальна карта.

Великими можливостями при вивченні історії, а особливо для імітування історичної реальності на уроці, володіють комп'ютерні технології. Саме їх використання в наш час є ефективним засобом наочності, особливо коли учні обмежені у можливості безпосереднього спостереження реальних об'єктів. Електронна наочність мусить виконувати роль додаткового засобу під час засвоєння учнями узагальнених понятійних знань, служити основою формування образного мислення, відігравати функцію матеріалу, на основі якого здійснюється формування умінь та навичок учнів, бути засобом управління пізнавальною діяльністю учнів, пробуджувати інтерес та стимулювати пізнавальну активність школярів, виступати джерелом навчальних проблем і основою створення проблемних ситуацій в процесі навчання.

Така новітня технологія в процесі навчання полегшує процес запам'ятовування, дозволяє зробити урок більш цікавим і динамічним, «занурити» учня в обстановку будь-якої історичної епохи, створити ілюзію присутності, співпереживання, сприяє становленню об'ємних і яскравих уявлень про минуле. Тому в наш час не приділяти уваги комп'ютеру та мультимедійним технологіям на уроках історії вже не можливо. Це є вимогою часу.

Візуальна мультимедійна форма наочності, як особливого джерела інформації, більш яскрава, більш виразна, а отже, і більш прийнятна для учня, якому працювати з таким джерелом інформації набагато цікавіше, ніж з текстовим. Великими можливостями для імітування історичної реальності є демонстрація відео файлів, що дають можливість відтворити найбільш характерні

риси історичних епох. Формуючи яскраві та об'ємні уявлення про минуле, цей вид наочності створює в певній мірі ілюзію присутності, коли учень подорожує з яким-небудь героєм чи поринає у вихор воєнних чи культурних подій минулих часів. Учня надається можливість зустрітися з історичними особистостями, познайомитися з господарством, побутом, традиціями народів як найдавніших цивілізацій так і недавніх часів.

Цікаво, що робота з візуальними історичними джерелами може використовуватись як фрагмент уроку, як мотивація, підсумок чи узагальнення, як складова тематичного оцінювання, як форма домашнього завдання. Отже, на кожному етапі уроку використання цієї технології є досить доречним.

На основі використання мультимедійних технологій може відбуватися формування та розвиток будь-якої із предметних компетентностей учнів. Так для формування та розвитку просторової компетентності вчитель може використати електронну карту та організувати роботу з нею. Сформувати хронологічну компетентність, що передбачає вміння учнів орієнтуватися в історичному просторі, допоможе умовно-графічна наочність, зокрема такі її види, як опорні схеми, хронологічні та синхроністичні таблиці. Мовленнєву, логічну компетенцію також можна формувати за допомогою тих же фото, відео джерел. Учні мають розповісти, дати оцінку певним історичним подіям, проаналізувати документальні матеріали, виявляти тенденційність, упередження, суперечності. Розвивати вміння учнів порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб, які входять до складу аксіологічної компетентності, дозволить використання історичних портретів, навчальних картин й відеоматеріалів на уроці.

Важливим аспектом при вивченні історичних джерел за допомогою мультимедійних технологій, є використання фото, плакатів, карикатур, листівок, таблиць, схем, діаграм, картин та малюнків. Ще варто зайвий раз підкреслити, що такі види джерел можуть нести інформації не менше, а навіть і більше, ніж текст. До того ж вони легше піддаються різноманітним тлумаченням, дають більше простору для уяви, більш яскраві, а отже, більш придатні для сприйняття сучасним учнем.

До прикладу можна демонструвати презентації про визначні історичні пам'ятки архітектури і мистецтва, картини відомих художників, політичні карикатури на історичних персон чи певні історичні події та процеси та ін. Але, найголовніше – все це має супроводжуватись коментарями як з боку вчителя так і учнів.

Компетентнісний підхід також передбачає і застосування інтерактивних технологій в навчальному процесі. Це співпраця і взаємонавчання, де учень та вчитель є рівноправними суб'єктами навчання. Воно ставить учня в ситуацію, коли потрібно активно працювати, аналізувати, узагальнювати, порівнювати, експериментувати, систематизувати, класифікувати, висловлювати власну думку, приймати рішення. Це дає підстави стверджувати, що інтерактивні технології містять у собі потужний компетентнісно-утворювальний потенціал.

Викладання історії вимагає від педагога творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів, засобів, технологій. На своїх уроках я застосовую такі прийоми:

- Прийом гронування
- Проблемні запитання
- Прийом відновлення порушеної послідовності
- Тематичні диктанти
- Евристична бесіда
- Дві правди й одна брехня
- Мікрофон
- Два – чотири – всі разом
- Незакінчені речення
- Мозковий штурм
- Дерево рішень
- Розігрування ситуації
- Обери позицію
- Навчаючи – вчуся

Також у вивченні історії на моїх уроках є і дослідницька діяльність. Мета методу: розвинути певні вміння та навички, потрібні для вирішення нестандартних завдань, навчити самостійному дослідженню. Це такі форми роботи:

- Зіставлення аргументів
- Порівняння опрацьованих матеріалів
- Застосування фонові інформації у процесі вивчення
- Виведення загальних висновків з дослідження

Вважаю, що завдання історії як шкільного предмета не можуть обмежуватися сьогодні накопиченням знань про минуле людства. Навчаючись історії, діти мають формувати власне ставлення і позицію щодо минулого, опанувати вміння застосовувати досвід минулого для свого буття в соціумі сьогодні й завтра. Конфліктні соціальні практики, втіленням яких і є драматичні (дискусійні, вразливі) історичні події та явища, мають у цьому найбільший освітній потенціал.

Широке та ефективне впровадження інноваційних технологій в освітній процес сприяє підвищенню його якості, зацікавленості учнів та учителів. Використання цифрових, віртуальних технологій відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання. Інформаційно–комп'ютерні технології здійснюють вплив й на емоційну сферу школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів.

Інновації, таким чином, є невід'ємною частиною освітньо-педагогічної теорії і практики, оскільки саме за допомогою інновацій освіта робить поступальний крок вперед. Проте найважливіше полягає у тому, що інновація – не тільки нововведення, але й здатність до нового мислення, до переосмислення існуючих теорій, зміни та уточнення загальноновизнаних істин, правил та норм поведінки в науці, освіті, виробництві, політиці, культурі тощо. Ніяке нововведення не відбувається, якщо процес мислення особи, суспільства не стає інноваційним.

Крім того, сама динаміка нинішнього надзвичайно мінливого світу вимагає інноваційного мислення. Сучасна людина опинилася в новій соціокультурній реальності, суттєвою характеристикою якої є орієнтація на інновацію, на інноваційне мислення та розвиток. Саме тому процес навчання, виховання та розвитку всебічно розвиненої особистості сьогодні розглядають як єдиний педагогічний процес, який відбувається шляхом впровадження компетентнісного підходу до навчання.

РОЗДІЛ 2. ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

2.1. Планування з теми «Відновлення незалежності України»

Розділ 4. Відновлення незалежності України		
№	Дата	Зміст
1		Початок «перебудови». Демократизація політичного та громадського життя.
2		Соціально–економічне становище.
3		Практичне заняття. «За живе...» Непоправні наслідки Чорнобильської трагедії.
4		Зростання суспільно–політичної активності громадян.
5		Суверенізація УСРР.
6		Утвердження незалежності України.
7		Тематичне оцінювання.

2.2. Розробки уроків

Урок № 1

Тема: Початок «перебудови». Демократизація політичного та громадського життя.

Мета: визначити передумови, протиріччя та наслідки політики перебудови і гласності в СРСР; проаналізувати зміни у зовнішньополітичному житті СРСР; охарактеризувати діяльність Михайла Горбачова; розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та робити висновки; удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами; формувати повагу до історичного минулого України.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: визначати хронологічну послідовність головних подій періоду «перебудови» в Україні; характеризувати внутрішньополітичне становище України у другій половині 80-х рр. ХХ ст.; визначати зміни, пов'язані з процесами «перебудови» суспільного життя; аналізувати та порівнювати явища суспільного життя кінця 80-х — початку 90-х рр., визначаючи причини активізації соціально-політичного життя населення; порівнювати різні точки зору щодо процесів перебудови в Україні і давати їм власну оцінку.

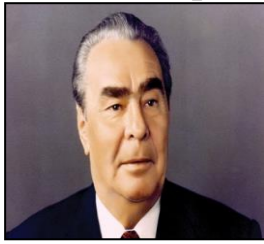
Тип уроку: засвоєння нових знань.

Обладнання: підручник, історична карта, роздатковий матеріал, відеоматеріали, ілюстративний ряд до теми.

Хід уроку

- I. Організаційна частина.
- II. Актуалізація опорних знань.

Впізнай історичну постать.



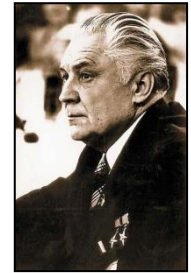
Леонід Брежнєв



Микита Хрущов



Петро Шелест



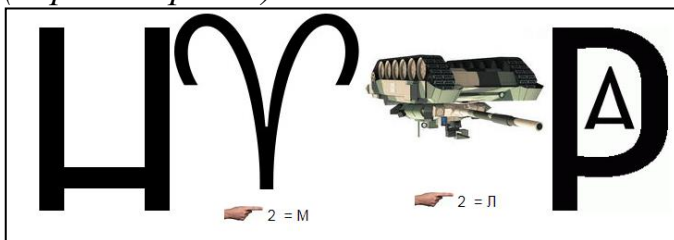
Володимир Щербицький

- Яку посаду обіймав кожен із них?
- Назвіть хоча б по одній події, якими уславилися ці діячі.

Ребуси.



(Геронтократія)



(Номенклатура)



(Депопуляція)

- Складіть по одному реченню з кожним із них.

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.

Вправа «Снігопад».

Із розсипаних сніжинок складіть слова. Поясніть їх значення.



(Гласність, перебудова)

Пригадаймо з всесвітньої історії що таке «перебудова»?

«**Перебудова**» - політичний курс реформаторської частини радянського керівництва, який реалізувався в СРСР у 1985 – 1991 рр.

Гласність – послаблення цензури, часткова свобода слова, усунення багатьох інформаційних бар'єрів.

- Чи існувала можливість запровадження даних процесів за правління Й. Сталіна? Чому?

Сьогодні ми почнемо знайомитися з процесом «перебудови» СРСР.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Розповідь вчителя

На середину 80-х рр. СРСР охопила економічна, соціальна і політична криза, що безпосередньо відбивалася на морально-психологічному стані суспільства. Спроби реанімувати систему силовими методами під час короткого перебування при владі Ю. Андропова та К. Черненко не виправдали себе

На пленумі ЦК КПРС (11 березня 1985 року) лідером партії, було обрано 54-річного секретаря ЦК КПРС і члена політбюро Михайла Сергійовича Горбачова. На квітневому пленумі 1985 року Горбачов вперше заявив про «необхідність перебудови господарського механізму»

Робота з відеоматеріалом.

Перегляд відеоролика (8 хв)

<https://www.youtube.com/watch?v=d928O94AFpM>

Спираючись на матеріал підручника та відеоматеріал визначте:

- Причини «перебудови».

- Суть політики прискорення та її наслідки для України.

- Як вплинула політика прискорення та перебудови на національне відродження в Україні?

Робота зі схемою.

- На основі відео та схеми прокоментуйте, які завдання треба було розв'язати по кожній із сфер.

ПЕРЕБУДОВА



Аналіз карикатур.

- Роздивіться карикатури.



- Чому представники номенклатури чинили опір «перебудові» і гласності?
- У чому цей опір виявлявся?
- Як художники зобразили особливості тогочасного суспільно-політичного життя? Чому пропагандистські видання публікували такі карикатури?
- Поясніть, як ви розумієте поняття подвійних стандартів у сфері суспільної моралі. Чому поява подвійних стандартів свідчила про глибоку кризу суспільної моралі й соціального життя в УРСР?

Робота з текстом підручника

- Опрацюйте матеріал підручника та складіть план «Відродження пам'яті про Голодомор 1932 – 1933 рр.»

Орієнтовний план:

- 1) 1983 р. в Університеті Квебеку була проведена перша у світі наукова конференція, присвячена ключовим проблемам Голодомору.
- 2) 1986 р. в США вперше вийшло ґрунтоване дослідження про Голодомор Р. Конквеста «Жнива скорботи».
- 3) 1990 р. вихід друком видання «Голод 1932 – 1933 рр. на Україні: очима істориків, мовою документів».

- Чому п'ятдесяту річницю трагедії вважають переломною у питанні Голодомору?
- Хто відіграв провідну роль у висвітленні питання Голодомору в Україні?
- У чому полягало значення творів та робіт про Голодомор 1932 – 1933 рр. в Україні?

Аналіз карикатури та робота з підручником.

- Роздивіться карикатуру (ст.149 підручника)



– Які деталі свідчать про невідповідність проголошеного М. Горбачовим «нового мислення» в зовнішній політиці та пропаганди всередині СРСР? Чи випадкова ця невідповідність?

– Як можна пояснити появу таких карикатур у тогочасній пресі? Чому пропагандисти й далі приховували від людей справжні причини зміни зовнішньополітичного курсу в СРСР?

Знайдіть у підручнику відповіді на запитання:

– Що змінило мислення Михайла Горбачова щодо ведення зовнішньої політики?

– Які зміни відбулися в міжнародних стосунках СРСР?

– Яке значення мала зміна напрямку зовнішньополітичного курсу СРСР?

V. Узагальнення та систематизація знань.

Робота з історичним анекдотом

Як до описаного суспільного явища ставилося населення країни?

Під час соціологічного опитування у бабусі запитують:

- Як ви вважаєте, хто перебудову вигадав – учені чи Горбачов?

- Звісно ж, Горбачов.

- А чому ви так вважаєте?

- Якби вчені виграли, то вони спочатку провели б дослідження на тваринах.

(Так, населення ставилось із недовірою)

Вправа «Сенкан».

– На основі отриманої на уроці інформації створіть «сенкан» до слова «перебудова»

Іменник

Два прикметника

Три дієслова

Речення з 4 слів

Іменник-синонім

VI. Підсумки уроку.

Вправа «Три слова».

– Трьома словами охарактеризуйте урок.

VII. Інструктаж з домашнього завдання.

Опрацювати § 17 підручника.

Скласти два тести з вибором однієї правильної відповіді до історичних термінів з теми.

Урок № 2

Тема. Соціально–економічне становище

Мета: визначити передумови та результати політики «прискорення»; виявити суперечності політики «прискорення»; охарактеризувати процес боротьби з пияцтвом та алкоголізмом; розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та робити висновки; удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами; формувати повагу до історичного минулого України.

Очікувані результати.

Після уроку учні/учениці зможуть: називати дати, пов'язані з темою уроку; застосовувати та пояснювати на прикладах терміни та поняття; визначати передумови та результати політики «прискорення»; аналізувати суперечності політики «прискорення»; характеризувати процес боротьби з пияцтвом та алкоголізмом; висловлювати обґрунтовані судження щодо політичних рішень Михайла Горбачова.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник, історична карта, роздатковий матеріал, ілюстративний ряд до теми.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.

Індивідуальна робота з документами (роздатковий матеріал)

- Опрацюйте уривки з історичних документів та визначте, які сподівання покладав народ на процес «перебудови»

1. Леонід Кравчук, перший президент України

«Нам хотілося, щоб все це змінилося: цей консерватизм, щорічні похорони генсека, щорічні виклики вночі, писати від ЦК траурні документи... Все це настільки вже обридло, настільки було неавторитетним, що коли було проголошено перебудову й визначено основні її шляхи — насамперед науково-технічний прогрес (це те, на чому найдовше у своїй доповіді

зосередився Горбачов: що нам потрібні нові технології, що ми не можемо відставати від Заходу) — це було сприйнято більшою частиною пленуму на «ура». ... Основне значення перебудови полягало в тому, що вона відкрила очі партійним керівникам, інтелігенції, політичній еліті на те, що ми відстали від західних країн на 50–100 років».

- *Які сподівання покладав народ на процес «перебудови»?*

2. Валентина Кирилова, директор видавництва Соломії Павличко «Основи»

«Я добре пам'ятаю той час. Це була моя остання студентська весна на історичному факультеті. Ми не чекали жодних роз'яснень від викладачів кафедри історії КПРС. Ми все давно розуміли, ждали змін, хотіли правди та свободи. Або хоча б їхньої ілюзії. Курс на перебудову? Дайош перебудову! Ми потребували зміни напрямку руху, ми втомилися рухатися в нікуди. Це була надія».

- *Які сподівання покладав народ на процес «перебудови»?*

3. Сергій Шевчук

«Пригадую, як ми захоплювалися «раннім» Горбачовим, як збиралися біля екранів телевізорів, коли він виступав із промовами, кожна з яких розвінчувала великий міф. Слова були красивими, але за ними не виявилось діла».

- *Які сподівання покладав народ на процес «перебудови»?*

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.

Ребус.

– Розшифруйте ребус.



(Прискорення)

- Поясніть значення слова-відгадки.

Вправа «Кола на воді».

- До кожної літери поняття «прискорення» доберіть слово-асоціацію.

Наприклад:

П – процес

Р – розвиток

И

С – система

К – користь

О -

Р – рух

Е – енергія, ентузіазм

Н – наполегливість

Н – наступність

Я – яскравість

- Висловіть припущення, як політика «прискорення» відображалася в політиці.

Сьогодні ми дізнаємося, що саме передбачала політика «прискорення», які основні заходи було вжито та які наслідки вона мала.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Робота в групах з історичними джерелами та матеріалами підручника за методом «Ажурна пилка»

1-ша група: Стан економіки

- Оберіть одну з карикатур на с. 151 підручника та проаналізуйте її за запитаннями.

– Які образи обіграли художники, щоб викрити бюрократичні перепони на шляху реформ? Витлумачте кожен з цих образів.

– Як ви гадаєте, чи дієвими були зусилля пропагандистів? Свою позицію обґрунтуйте.

Опрацюйте додаткову інформацію та запропонуйте ідею для мему на тему реформ.

1. Продовжувала зберігатися висока частка засобів виробництва у загальному обсязі промислової продукції, яка на той час становила 72,1%, а частка товарів народного споживання — лише 27,9%.

2. Низькоприбутковими та збитковими були добувні галузі — вугільна, залізорудна, чорна металургія.

3. Інвестиції централізовано спрямовували в основному в атомну енергетику та військово-промисловий комплекс.

4. Зношеність основних фондів у промисловості становила в Україні 55 — 60%, а темпи модернізації та реконструкції підприємств були повільними.

5. У промисловості зберігалася значна частка ручної праці (34,5%). Ще гірші справи були у будівництві, де ручна праця становила 55%, та в сільському господарстві — 70%.

6. Близько 80% загального обсягу промислового виробництва на території республіки не мало завершеного технологічного циклу, а тому готову продукцію випускали за межами України.

7. До повного занепаду доведено сільське господарство республіки, для якого були характерні:

- систематичне обезлюднення села;
- некомпетентність значної частини керівних кадрів;
- низька продуктивність праці;
- відсутність достатніх фондів відтворення виробництва;
- значні втрати врожаю. Третина від вирощеного не доходила від поля до споживача.

2-га група: Рівень життя населення

Роздивіться карикатури (с. 152 – 153 підручника).

- Яким явищам економічного життя доби їх присвячено? Що викривають карикатуристи?

- Чому антиалкогольна кампанія не дала очікуваних результатів?
- Хто такі «несуни»?
- У чому виявлявся деморалізаційний вплив кризи радянської економіки?

Опрацюйте додаткову інформацію та запропонуйте ідею для мему на тему нетрудових доходів.

1. Внаслідок деякої самостійності промислових підприємств зріс фонд заробітної плати, що уможливило зростання заробітної плати.

2. Гроші не забезпечувалися товарами, а тому знецінилися, виник значний дефіцит.

3. Товари виробляли низької якості.

4. Гострою залишалася житлова проблема.

5. Різко зросли ціни на товари першої необхідності, зросла спекуляція.

6. Зростала інфляція, збільшувався дефіцит державного бюджету, що призвело до зростання бартерних обмінів.

7. Загострилася продовольча проблема у країні, що спричинило зростання соціальної напруженості.

8. Червень 1985 р. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР *«Про боротьбу з алкоголізмом та його негативними наслідками»*. Активно проводиться антиалкогольна кампанія, яка призвела до:

- дефіциту бюджету (до бюджету не надійшло 13 млрд крб);
- інфляції;
- непередбаченого вирубування виноградників (вирубано 60 тис. га);
- закриття виноробних підприємств;
- значних збитків господарств, що становили 900 млн крб;
- зменшення збору винограду на 20%;
- стимулювала розвиток самогонваріння;
- вела до поширення наркоманії і токсикоманії.

9. Квітень 1986 р. Постанова ЦК КПРС *«Про основні напрямки розв'язання житлової проблеми»*. Громадянам СРСР було оголошено, що до 2000 р. кожна

сім'я матиме окрему квартиру чи будинок. Необхідного економічного обґрунтування ця програма не мала.

10. Травень 1986 р. Постанова ЦК КПРС «Про заходи щодо посилення боротьби з нетрудовими доходами».

11. 1986 р. Прийнято Комплексну програму виробництва товарів народного споживання і сфери послуг на 1986-2000 рр. Передбачалося забезпечення предметами повсякденного вжитку і послугами всіх жителів країни, ліквідацію дефіцитів і черг. Важливою передумовою цього вважалося успішне виконання *Продовольчої програми*, прийнятої у травні 1982 р., а в УРСР — у листопаді 1982 р.

Підсумки роботи груп:

- Обговорення ідей історичних мемів. Завдання додому – втілити їх на практиці.

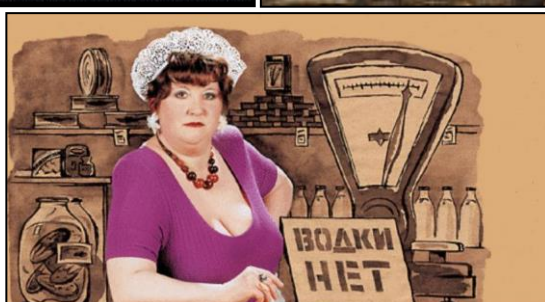
Узагальнююча бесіда за питаннями

- В чому суть аграрної політики, яка здійснювалася в СРСР у 1980-х роках? Чи призвела вона до якісних змін в аграрному секторі економіки?
- З якою метою впроваджувалась самостійність промислових підприємств?
- Яке значення мали прийняття законів «Про індивідуальну трудову діяльність...» та «Про кооперацію в СРСР»?
- Охарактеризуйте рівень життя населення. Чому виник дефіцит товарів, які заходи були вжиті для його подолання?
- Про що свідчили страйки шахтарів, чому на них звучали не лише економічні, а й політичні гасла?

V. Узагальнення та систематизація знань.

Вправа «Передбачення за ілюстраціями».

– Розгляньте ілюстрації.



- Який процес, на вашу думку, вони ілюструють?
- З якою метою влада могла вжити таких заходів?
- Які цінності натомість пропагують ці листівки та плакати?
- Поміркуйте, якими могли бути позитивні чи негативні наслідки. Наведіть не менше трьох варіантів.

Перегляд відеоролику.

- Перегляньте відеоролик.

<https://www.youtube.com/watch?v=RfF8c--f-EI>

- Коли було розпочато антиалкогольну компанію? (7 травня 1985 року)
- Яких заходів було вжито для боротьби з пияцтвом? (підвищували ціни на алкоголь, закривали магазини, знищили виноградники, вирізали з фільмів сцени з вживанням алкоголю)
- Скільки тривала антиалкогольна компанія? (2 роки)
- Які наслідки мала ця боротьба? (глибока економічна криза)

Робота з Інтернет-ресурсами.

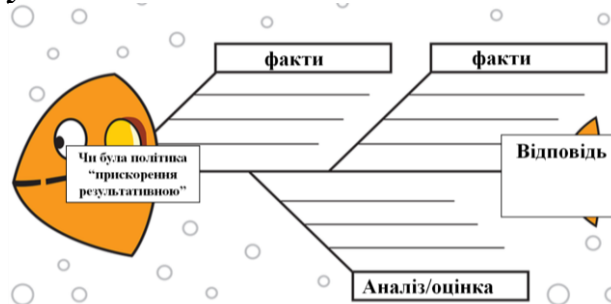
- Перейдіть за посиланням та опрацюйте матеріал.



- Чому радянська преса негативно висвітлювала людей, що працювали самі на себе?
- Чи можна вважати закон «Про індивідуальну трудову діяльність» початком підприємництва в СРСР? Відповідь аргументуйте.

VI. Підсумки уроку.

Стратегія «Фішбоун».



V. Інструктаж з домашнього завдання.

- Опрацювати § 18 підручника.
- Створити мем до теми.

Урок № 3

Тема: «За живе...» Непоправні наслідки Чорнобильської трагедії

Мета: визначити причини Чорнобильської катастрофи, на основі різних джерел інформації; охарактеризувати вплив катастрофи на екологію України; з'ясувати як катастрофа вплинула на повсякденне життя українців та активізацію національного руху; розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та

робити висновки; удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами; формувати повагу до історичного минулого України.

Очікувані результати.

Після уроку учні/учениці зможуть: називати дати, пов'язані з темою уроку; застосовувати та пояснювати на прикладах терміни та поняття; визначати причини Чорнобильської катастрофи, на основі різних джерел інформації; характеризувати вплив катастрофи на екологію України; описувати як катастрофа вплинула на повсякденне життя українців та активізацію національного руху; показувати на карті Чорнобильську АЕС та територію забруднення після аварії.

Тип уроку: практичне заняття.

Обладнання: підручник, історична карта, мультимедійна презентація, роздатковий матеріал, ілюстративний ряд до теми, відеоролик.

Хід уроку

- I. Організаційна частина.**
- II. Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.**

Вправа «Питання до влади».
Обирається учень, що буде відповідати на поставлені запитання – керівник УРСР. Учні мають ставити питання, що стосуються теми попереднього уроку.
Оцінюється обізнаність учнів у темі та оригінальність поставлених запитань.
- III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.**

Гра «Впізнай фільм».

- Прослухайте факти про серіал та назвіть його.
- + П'ятисерійний британо-американський серіал.
- + На українських екранах з'явився у червні 2019 року.
- + Базується на спогадах учасників та свідків подій.
- + Посідає п'яте місце на IMDb з оцінкою 9,4 з 10.
- + Визнаний найкращим серіалом сучасності.

Учні висловлюють припущення. (Серіал «Чорнобиль»)

Перегляд відеоролику «Український трейлер серіалу «Чорнобиль»».

- Перегляньте український трейлер.
https://www.youtube.com/watch?v=_bXwI5dhXRk
- Що можна сказати про побачене?
- Чи відповідають кадри із серіалу реальним подіям?
- Чи бачили ви цей серіал?
- Чому, на вашу думку, він зайняв визначне місце у кінематографі?

IV. Вивчення нового матеріалу.

Робота з відеороликом.

- Перегляньте відеоролик.
<https://www.youtube.com/watch?v=UhgXiUf9vX8>
- Визначте головну причину та наслідки Чорнобильської АЕС.
- Чому радянське керівництво намагалися приховати катастрофу?
- Що змусило керівників все ж таки повідомити населення про вибухи?

Вибіркове читання (с. 156 – 158 підручника).

- Зачитайте ті речення, що містять відповіді на питання.
- Чому святкування 1 травня у Києві відбувся у звичайному режимі?
- Наскільки правдивими були повідомлення влади про шкідливість аварії на ЧАЕС?

– Чому Чорнобильська катастрофа стала поштовхом для активізації національного руху часів «перебудови»?

Робота в парах.

– Прочитайте фрагменти джерел (ст. 157-158)

– Чому інформація КДБ від 29 квітня мала на меті не інформування задля порятунку населення від радіації, а створення умов державної безпеки під час підготовки і святкувань «1 Травня – Дня міжнародної солідарності трудящих»?

– Чому влада в СРСР загалом та УРСР зокрема намагалася приховати правду про події на ЧАЕС як від своїх громадян, так і від країн Заходу? Як це узгоджувалося з політикою гласності?

Робота з додатковою інформацією.

– Опрацюйте інфографіку.



– На основі цього матеріалу та інформації, отриманої на уроці, заповніть таблицю.

Чорнобильська катастрофа	
Дата	
Причини	Наслідки

Робота з Інтернет-ресурсами.

– Скористайтеся QR-кодом та прогляньте статтю.



- Хто та з якою метою встановив ялинку у Прип'яті?
- Що сприяє активному туризму до зони відчуження?

V. Узагальнення та систематизація знань.

Робота з картою.

- Знайдіть на карті місце Чорнобильської катастрофи.



- Прослідкуйте межу поширення радіації.
- Знайдіть кордони зони відчуження.

Приєм «Нова інтерпретація».

- Попрацюйте в групах.

1-ша група. Поміркуйте, як би змінилася історія України та світу, якби Чорнобильської катастрофи не було.

2-га група. Поміркуйте, що б змінилося, якби радянське керівництво вчасно повідомило населення про катастрофу та розпочало евакуацію.

VI. Підсумки уроку.

Вправа «Три М».

- Назвіть три моменти, які вас вразили на уроці, або ті, що видалися вам найцікавішими.

VII. Інструктаж з домашнього завдання.

Опрацювати с. 156 – 158 підручника.

Підберіть ілюстрацію до теми, яка, на вашу думку, найповніше, найяскравіше розкриває суть катастрофи.

Урок № 4

Тема: Зростання суспільно–політичної активності громадян.

Мета: показати політичні зміни, що відбувалися в Україні в другій половині 1980-х років; з'ясувати причини виникнення перших неформальних організацій на території УРСР; охарактеризувати діяльність організацій та її результати; показати процес релігійного відродження; схарактеризувати роль робітничого руху в боротьбі за відновлення незалежності України; з'ясувати причини зростання активності національних рухів наприкінці 1980-х років; розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та робити висновки; удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами; формувати повагу до історичного минулого України.

Очікувані результати.

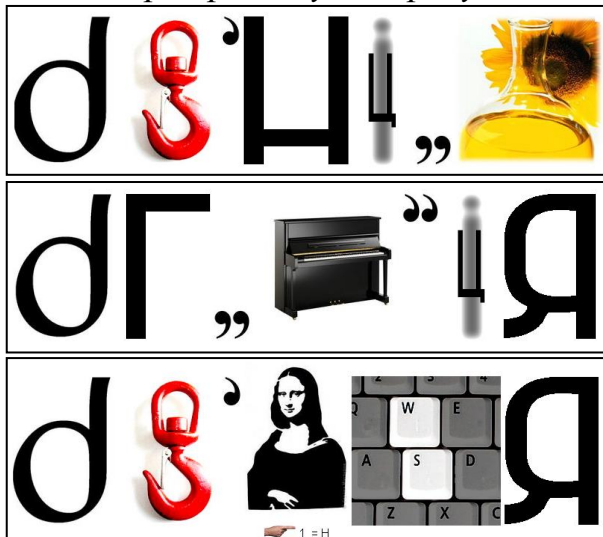
12.1. Як, на думку істориків, реагувало українське суспільство на початок перебудови? (З обережним ентузіазмом)

2. Як вона, думка змінювалася з ходом перебудови? (Недовірою)

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.

Ребуси.

Учні в парах розгадують ребуси.



– Яке слово отримали? (Організація)

– Що таке організація?

Вправа «Кола на воді».

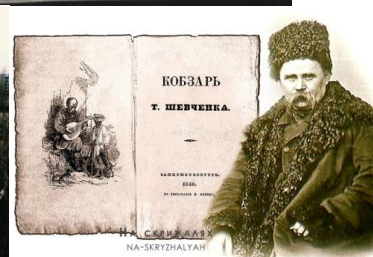
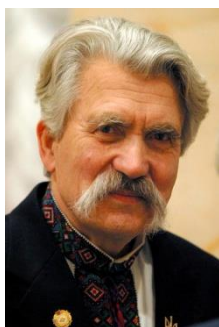
– До кожної літери поняття ОРГАНІЗАЦІЯ доберіть прикметник, що на вашу думку, його найточніше характеризує.

– Організації поділяють на формальні та неформальні. Сьогодні ми ознайомимося з першими неформальними організаціями в Українській РСР.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Вибіркове читання

– Уважно розгляньте світлини, що з'являтимуться на екрані. Визначте її основну думку. Знайдіть у тексті та зачитайте речення, що їй відповідає.



– Які ж неформальні організації виникли в Україні?

– Як змінився статус «Українського вісника». (Став першим легальним незалежним громадсько-політичним виданням в Україні)

– Що стало поштовхом до першого масового мітингу у Києві 1989 р.?

Робота в групах.

Формую в класі 5 груп. Кожна група отримує QR-код.

– Перейдіть за посиланням та опрацюйте матеріал підручника.

– Заповніть відповідну колонку таблиці та поділіться результатом з іншими групами.

– Перші неформальні організації

Організація	Рік створення	Місто	Організатори	Мета діяльності	Значення діяльності
УКК	1987, серпень	Київ	Колишні політв'язні та не ув'язнені дисиденти і шестидесятники	Розкриття «білих плям» в історії України	
Товариство Лева	1987, жовтень	Львів	Національно свідомо молодь, робітників та деякі комсомольські лідери	Скасувати радянську традицію як неавтентичну, сфальсифіковану; спробою взяти під сумнів її статус у культурі	
Зелений світ	1987, грудень	Київ	Спілка кінематографів та Спілка письменників	Звернути увагу на жахливий стан екології в Україні	Організація мітингу «Чорнобиль не повинен повторитися» 1989 р. у Києві
Товариство української мови ім. Т.Шевченка	1989, лютий	Київ		відродити й утвердити українську мову в Україні й серед українців зарубіжжя	Ухвалення закону «Про мови в Українській РСР» 1989 р.
Українська Гельсінська спілка	1988, березень	Львів	Учасники Української Гельсінської	Захист прав людини	

1-ша група. Товариство Лева



2-га група. Український культурологічний клуб.



3-тя група. Зелений світ



4-та група. Товариство української мови імені Т.Г. Шевченка



5-та група. Українська Гельсінська спілка



Робота зі світлиноюю.

- Розгляньте світлини. Проаналізуйте гасла, з якими проходив мітинг.
- Які політичні ідеї втілено у кожному з них?



Перегляд відеоролику.

- Перегляньте відеоролик.

<https://www.youtube.com/watch?v=yqmJJmWIA8>

- Визначте причини страйку шахтарів 1989 р. (Невчасна виплата зарплатні та погіршення соціального стану)
- Чи задовольнила влада вимоги шахтарів? Як саме? (Виплатили борги, розширили список професійних хвороб та збільшила відпустку)
- З якими емоціями учасники страйків згадують ті події?

Робота в парах.

- Опрацюйте фрагмент історичного джерела та знайдіть відповідь на питання «Чому ж у назві руху не звучало «за незалежність»?»?

Зі спогадів одного з фундаторів Руху Сергія Головатого.

«Коли ми збиралися на засідання, обговорювали документи – страху не було. Та й у повітрі не висіло, що щось може статися, бо робилося відповідно до тої атмосфери, яка існувала у всьому Радянському Союзі, особливо за підтримки Горбачова. Бо і перша ж назва – для нас було зрозуміло, що ми напишемо «за перебудову», щоб нас не тягали... Ми за перебудову, за те, що Горбачов проголосив!»

«Давайте напишемо «за перебудову» – і нас не будуть довбати і не будуть цькувати. А коли напишемо «за незалежність» – ми собі закриємо шлях, – додає Головатий. – І Чорновіл, і Лук'яненко виступали (за незалежність) – це було не просто в повітрі, це було проголошено! Просто в документах це не можна було написати, бо нас би не зареєстрували в Радянському Союзі».

Перегляд відеоролику.

- Перегляньте відеоролик.

<https://www.youtube.com/watch?v=u1WOUj5LGHU>

- Пригадайте, яка визначна подія в історії України відбулася 22 січня? (Акт Злуки; День Соборності)
- Яку річницю Соборності України відзначили «Живим ланцюгом»? (71)
- З якою метою була проведена акція?
- Про що, на вашу думку, свідчить така масовість даної акції?

V. Узагальнення та систематизація знань.

Робота в парах.

Урок № 5

Тема: Суверенізація УСРР

Мета: показати початок розгортання державотворчих процесів, розкрити суть Декларації про державний суверенітет УСРР, проаналізувати конституційну реформу 1988 р.; визначити її основні положення; з'ясувати особливості перших вільних виборів 1990 р.; розглянути зародження багатопартійності; розвивати увагу, пам'ять, мислення, вміння аналізувати та робити висновки; формувати навички користування науковою термінологією, розвивати логічне та історичне мислення учнів, удосконалювати навички роботи в парах, малих групах, вміння працювати з текстом підручника та Інтернет-ресурсами; формувати повагу до історичного минулого України.

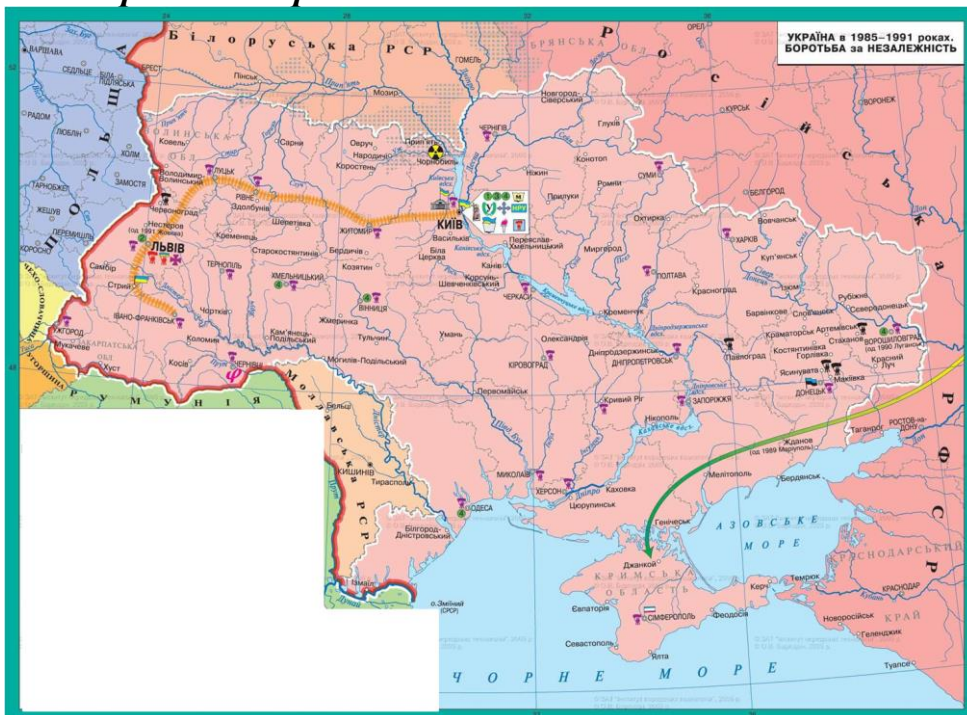
Очікувані результати. Після уроку учні/учениці зможуть: називати політичні передумови суверенізації України, коли і за яких обставин була прийнята Декларація про державний суверенітет України; визначити історичне значення виборів до Верховної Ради УСРР 1990 року, Декларації про державний суверенітет України, роль ВР УСРР у досягненні Україною суверенітету; пояснювати причини та наслідки політичної конфронтації восени 1990 року; характеризувати основні вимоги студентів; висловлювати і аргументувати власні судження щодо результатів та значення подій; орієнтуватися в історичній термінології: державний суверенітет, «революція на граніті», декларація, Декларація про державний суверенітет України.

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник, мультимедійна презентація, роздатковий матеріал, ілюстративний ряд до теми, відеоролик, ноутбук

Хід уроку

- I. Організаційна частина.
- II. Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.
 1. Робота з історичною картою.



- Покажіть на карті:
- місце першого з'їзду Народного руху. Назвіть дату (*Вересень 1989 р.*);
- міста, де утворилися неформальні організації, назвіть їх;
- подію, що відбулася 21 січня 1990 р.; (*«Живий ланцюг»*)
- місце, де відбувся шахтарський страйк;
- місце початку відродження релігійного життя. Яка подія цьому передувала?

III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.

Прослуховування аудіо запису «Ми чекаємо змін» гурту Кіно.

- Прослухайте приспів пісні.

Перемен!

Требуют наши сердца

Перемен!

Требуют наши глаза

В нашем смехе и в наших слезах и в пульсации вен

Перемен!

Мы ждём перемен!

- Чому, на вашу думку, ця пісня здобула визнання серед радянського населення?

- Яких саме змін могло очікувати населення?

- Хто на той час очолював СРСР? (М. Горбачов)

- Тож на сьогоднішньому уроці ми з вами дізнаємося яких саме змін прагнув народ СРСР та чи вдалося їх втілити у життя М. Горбачову.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Вибіркове читання (с. 167 – 168).

1) Зачитайте усі речення, що містять:

- а) дати; б) імена; г) аббревіатури.

2) Зачитайте речення, за його початком.

- а) Вона передбачала... б) Усі вони... в) Вибори засвідчили...

3) Зачитайте речення, що містять відповіді на запитання:

- а) Які зміни передбачав проект нової конституції?

- б) Як змінилася виборча процедура?

- в) Які зміни відбулися у законодавстві після виборів народних депутатів СРСР у 1989 р.?

- г) Чим відзначилися вибори 4 березня 1990 р.?

4) Сформулюйте конспект з 4 – 5 тез до тексту.

Робота зі світлинами.

- Розгляньте світлини.





– Які гасла на транспарантах свідчать про обстоювання пікетувальниками ідеї незалежності України?

– Унаслідок яких обставин суспільно-політичного життя в УРСР стало можливим швидке поширення цієї ідеї?

Робота в парах.

– Опрацюйте матеріал підручника та заповніть таблицю.

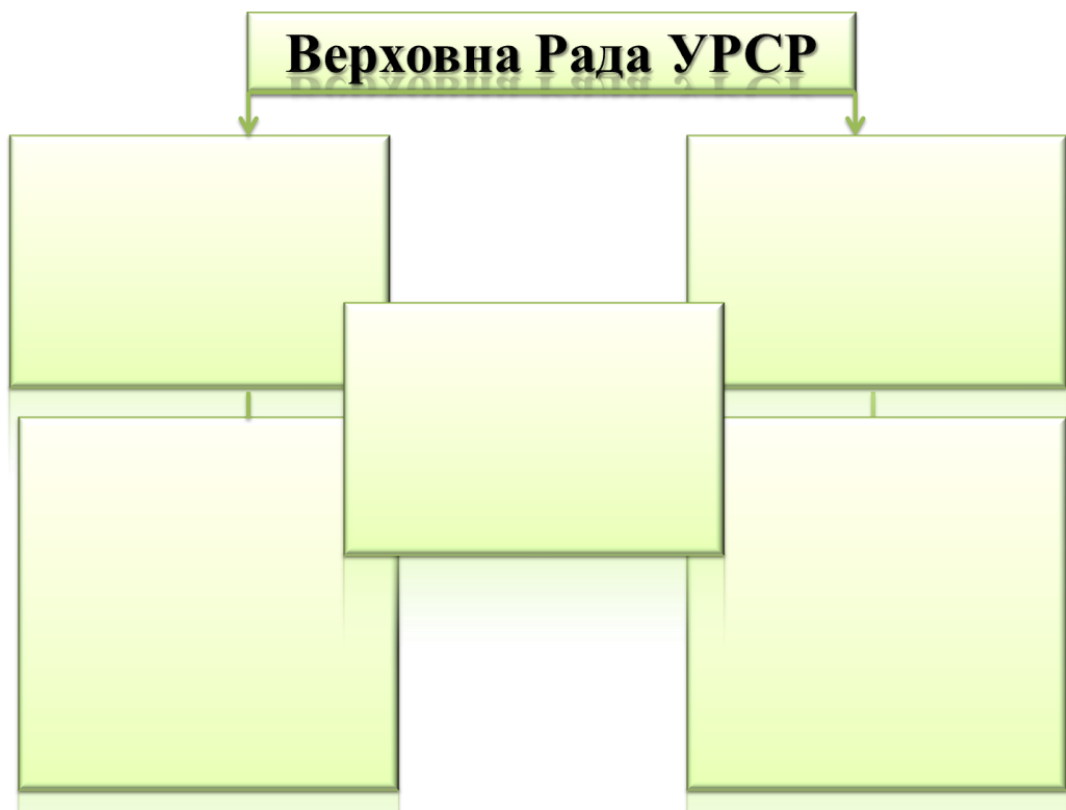
– Дані, яких не вистачає, знайдіть в Інтернеті.

Зародження багатопартійності в УРСР			
Партія	Дата заснування	Місце заснування	Ідеологія
Українська національна партія (УНП)	Жовтень 1989 р.	Львів	відновлення Української Народної Республіки в етнічних кордонах. Приватна власність; легалізація приватної зброї; багатопартійність.
Українська республіканська партія (УРП)	Квітень 1990 р.	Київ	Створення Української самостійної держави. Рівність громадян незалежно від походження та національності. Право кримських татар вільно повернутися на Батьківщину.
Українська християнсько-демократична партія (УХДП)	Квітень 1990 р.	Львів	Досягнення політичної незалежності, потреба відновлення національної символіки й надання українській мові статусу державної
Ліберально-демократична партія	Червень 1990 р.	Київ	Невід'ємні права та свободи особистості, сформульовані в Загальній декларації прав людини, звільнення її від колективного тиску, пріоритет прав людини над будь-якими груповими інтересами, будь це інтереси

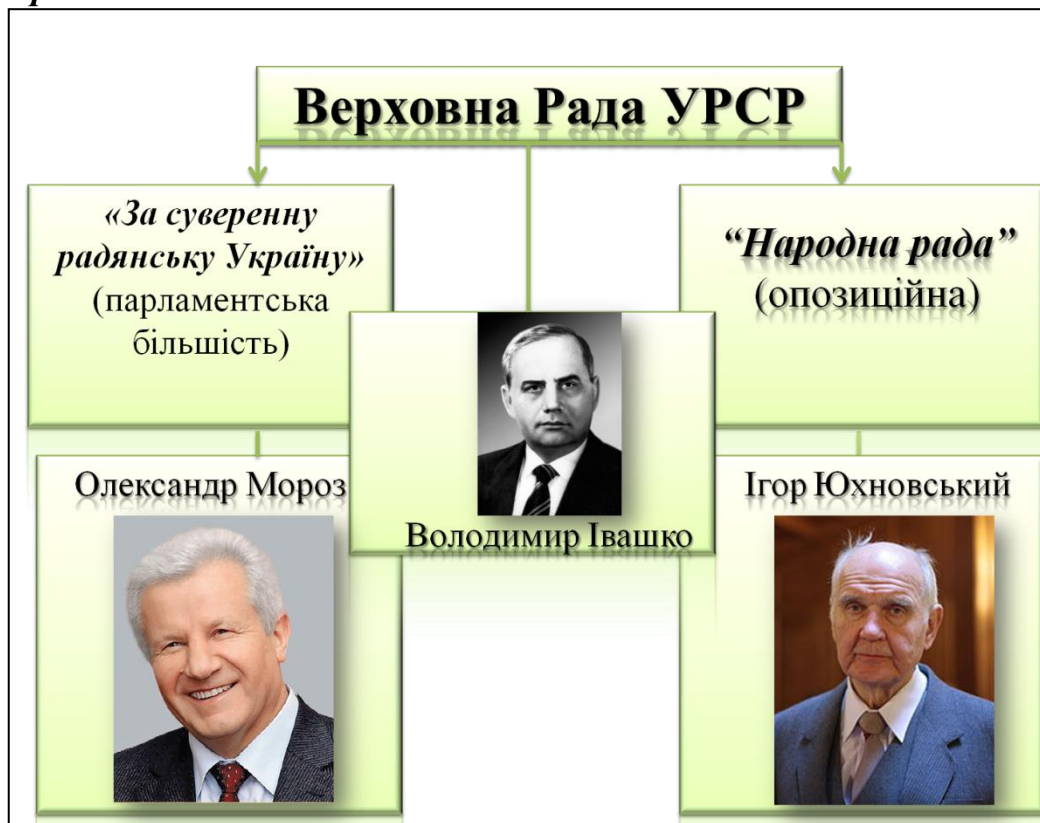
			соціальної, національної або іншої групи.
Демократична партія України (ДемПУ)	Вересень 1990 р.	Теребовля	Незалежність України від СРСР та проведення демократичних реформ
Партія зелених України	Вересень 1990 р.	Київ	Майбутнє України у запереченні агресивного технократизму, раціональному використанні ресурсів, в узгодженні інтересів різних соціальних груп, у беззастережній відмові від насильства над людиною і природою, а вищими цінностями є життя і свобода
Партія демократичного відродження України	Грудень 1990 р.		

Робота зі схемою.

– Опрацюйте матеріал підручника на с. 169 – 170 та заповніть схему.



Орієнтовний вигляд схеми



Робота в парах.

- Опрацюйте статтю з газети.

Заява депутатської групи комуністів і безпартійних «За Радянську суверенну Україну».

Газета "Радянська Україна". 03 липня 1990 р. № 146

ЗАЯВА депутатської групи комуністів і безпартійних «За Радянську суверенну Україну»

Ми, народні депутати УРСР, комуністи і безпартійні, цілком поділяємо стурбованість наших виборців нестабільною обстановкою, що склалася в республіці. Політичне протистояння, соціальна напруженість накладають глибокий відбиток на роботу сесії Верховної Ради Української РСР.

За півтора місяця, що минули після її початку, не досягнуто парламентської єдності, виконано мало конструктивної роботи. Серед частини депутатів не видно бажання прислуховуватися до думки своїх опонентів, шукати розумні компроміси, зважені рішення. Замість цього наростає конфронтація між депутатськими групами, газетське багато часу на розгляд процедурних питань, обговорення часто в'язне в другорядних, неістотних деталях.

Ефективності наших зусиль, авторитету парламенту республіки, досягнено конструктивного консенсусу не сприяють відверта неповага до своїх колег, приниження їх гідності, обструкції з боку деяких депутатів і груп. Неприпустимим є цивільного суспільства є дії, які допускають по відношенню до депутатів деякі учасники несанкціонованого пікетування будинку Верховної Ради.

Стас дедалі очевидніше, що в сесійному залі є група депутатів, які, ще й не розпочавши як слід працювати, вже під різними приводами ведуть справу до розпуску Верховної Ради і призначення нових виборів. Заради того, щоб змінити розстановку сил на свою користь, на угоду особистим та груповим амбіціям вони не зупиняються ні перед чим, аж до безпідставного ревізування результатів виборів, прагнуть втягти республіку в нову виборчу кампанію.

Для досягнення цієї цілі використовуються і такі найбільш болючі проблеми, як міжнаціональні відносини, релігійні почуття, чорнобильська трагедія, злочин сталінщини проти кримських татар.

Зрозуміло, що звільнення з формуванням органів державної влади, прийняттям життєво важливих для нашого народу законів у надзвичайно відповідальний критичний період можуть обернутися непоправними втратами.

Враховуючи обставини, що склалися, і усвідомлюючи свою відповідальність за виведення республіки з кризового стану, оновлення усіх сфер життя, за дієздатність і авторитет нашого парламенту, ми, групи народних депутатів, ставимо до відома сесію Верховної Ради УРСР про створення блоку народних депутатів — комуністів і безпартійних — «За Радянську суверенну Україну».

У назві блоку відображено головні його завдання і цілі.

Ми виступаємо за:

- консолідацію депутатського корпусу на здоровій і взаємоприйнятній основі, яка б найповніше враховувала інтереси наших виборців, потреби і запити народу;
- прийняття законів, які сприяли б утвердженню державного суверенітету України, будівництву правової держави, розв'язанню гострих політичних, соціально-економічних, екологічних та інших проблем;
- верховенство законів, розподіл влади, гарантії прав і свобод особм, повагу до думки меншості.

Ми виступаємо проти:

- перетворення Верховної Ради на трибуну для пропаганди політичного екстремізму, антисоціалістичних, сепаратистських поглядів та ідей;
- диктату, силового тиску, насильства будь-ким своєї волі як у стінах парламенту республіки, так і поза ними;
- безвідповідальної соціальної демагогії, замаскованої під гласність, проголошення гасел, що вводять людей в оману; відволікання їх від конкретної конструктивної роботи;
- спроби сіяти відчуження, розбрат між людьми на будь-якому ґрунті, роз'єднувати їх зусилля на користь, переломному етапі нашого життя.

Для реалізації цієї програми ми використаємо весь свій політичний, життєвий і професійний досвід.

Прагнемо згуртувати навколо неї всіх, кому не байдуже доля нашої республіки, хто бажас щастя і добра її народу.

Розраховуємо на підтримку, добру волю і відповідальність усіх народних депутатів УРСР перед нашим народом.

За дорученням депутатської групи у складі 239 чоловік голова групи
С. ГУРЕНКО.

- До кого була звернена заява?
- Проти чого виступали депутати?
- До чого закликали?
- Визначте головну мету даної статті.

Перегляд відеоролику.

- Перегляньте відеоролик дайте відповіді на запитання.
<https://youtu.be/KULarcIO3-c>
- Коли ж була прийнята Декларація про державний суверенітет України? (16 липня 1990 року)
- Які настрої вирували у народі з прийняттям Декларації? З чого це видно?
- До чого закликав народ В'ячеслав Чорновіл?
- Чому 16 липня 1990 року не можна вважати днем проголошення незалежності України?

Перегляд відеоролику.

- Перегляньте відеоролик.

https://www.youtube.com/watch?v=Y1jS27o_4vo

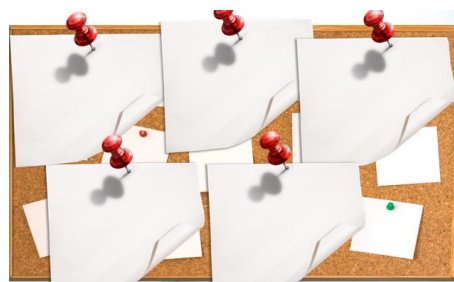
- Яку інформацію можна взяти з даного відео?
- Коли розпочалася революція? (2 жовтня 1990 року)
- Хто був її учасниками? (студенти)
- З чого розпочалася революція? (студенти оголосили голодування)
- Поміркуйте, які вимоги могли висунути студенти?

Робота в парах. Аналіз світлин.

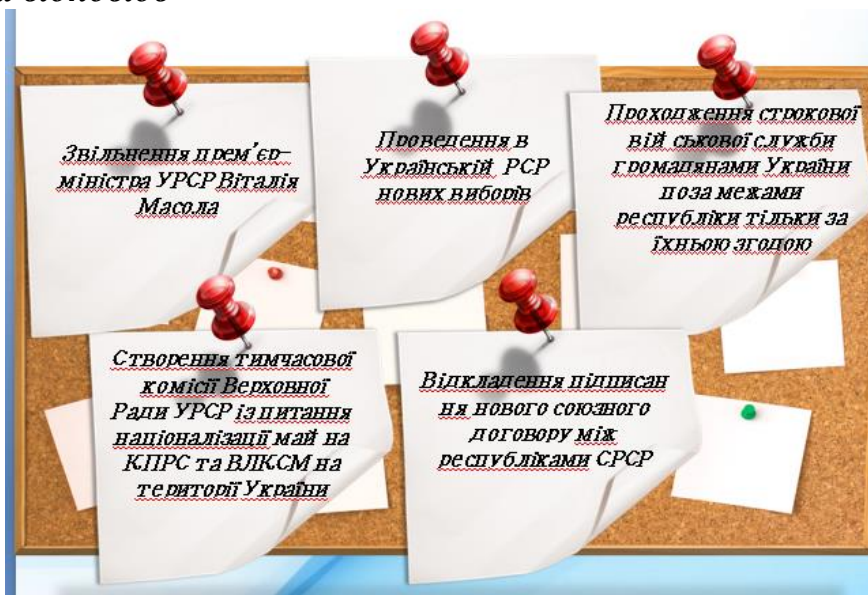
- Розгляньте світлини.



- Проаналізуйте плакати мітингуючих та спробуйте визначити їх головні вимоги.
- Користуючись текстом підручника на с. 172, заповніть таблицю «Вимоги студентів».



Орієнтовна відповідь



Робота з історичним джерелом (с. 173 підручника).

- Прочитайте фрагмент історичного джерела.
- Яку кардинальну зміну в суспільно-політичному житті України, зокрема в протестному рухові, порівнюючи з дисидентським рухом, засвідчують щоденникові нотатки О. Гончара?
 - Які події, на вашу думку, мали вирішальне значення для таких змін?
 - Які фрагменти спогадів указують на кризу влади в УРСР?
 - Чому студентські протести називають Революцією на граніті?

V. Узагальнення та систематизація знань.

Вправа «Правильно/неправильно».

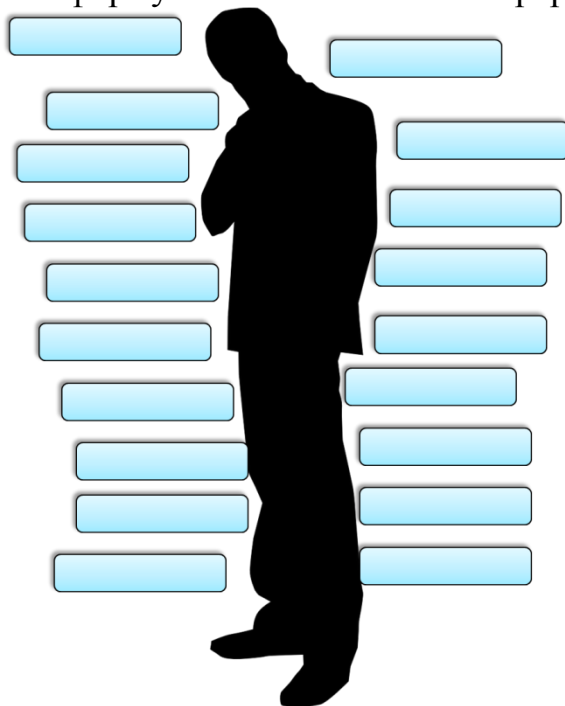
Учитель задає учням запитання по темі уроку, що починаються з «А правда, що?» Якщо відповідь «так», учні мають встати, якщо «ні» - залишатися на місцях.

Запитання:

- ✚ А правда, що після виборів у березні 1990 р. Верховна Рада УРСР почала працювати на постійній основі? +
- ✚ А правда, що у Верховній раді УРСР сформувалося три блоки? –
- ✚ А правда, що парламентську більшість «За суверенну радянську Україну» очолив з Олександр Мороз? +
- ✚ А правда, що лідером «Народної ради» став І. Юхновський? +
- ✚ А правда, що головою парламенту обрали першого секретаря ЦК Компартії України М. Горбачова? –
- ✚ А правда, що М. Горбачов став президентом СРСР у вересні 1990 р.? –
- ✚ А правда, що 12 червня 1990 р. Верховна Рада Російської Федерації ухвалила декларацію про державний суверенітет? +
- ✚ А правда, що Декларація про державний суверенітет України була ухвалена 16 червня 1990 року? –
- ✚ А правда, що головою Верховної Ради УРСР став Леонід Кравчук? +
- ✚ А правда, що Закон «Про економічну самостійність Української РСР» було прийнято 3 серпня 1991 року? –

Вправа «Психологічний портрет».

- Поміркуйте, які риси характеру були притаманні тодішнім студентам та сформулюйте психологічний портрет протестувальника.



- Чи пішли б ви зараз на такий вчинок? Відповідь обґрунтуйте.

VI. Підсумки уроку.

Вправа «Займи позицію».

- Займіть відповідну позицію щодо твердження «Конституційна реформа 1988 р. позитивно вплинула на соціальне, економічне та політичне життя УРСР». Свій вибір аргументуйте.

Погоджуюсь! Не погоджуюсь! Не впевнений!

VII. Інструктаж з домашнього завдання.

Опрацювати матеріал підручника, параграф 20.

Розпочати складання хронологічної таблиці подій на шляху України до незалежності.

Урок № 6

Тема: Утвердження незалежності України.

Мета: поглибити знання учнів про державотворчі процеси, продовжити формувати знання учнів про встановлення демократії в Україні та проголошення незалежності; розвивати різні види вмінь, навичок, які мають стати фундаментом формування громадянської, історичної та національної свідомості школярів; активізувати пізнавальний інтерес учнів до засадничих державотворчих подій історії України ХХ століття; сприяти розвитку всіх видів інтелекту (академічного, практичного, креативного, емоційного й соціального) як умови всебічного розвитку особистості, її самореалізації; формувати активну громадянську позицію учнів і почуття патріотизму.

Очікувані результати

Після цього уроку учні зможуть: використовувати карту як джерело інформації про розпад СРСР і проголошення незалежності України; виявляти суперечливі процеси зрушень у політичному житті України; характеризувати й застосовувати поняття й терміни: Акт проголошення незалежності України, СНД; творчо застосовувати здобуті знання під час складання характеристики історичних персоналій: Леонід Кравчук, Олександр Мороз, В'ячеслав Чорновіл.

Тип уроку: комбінований

Обладнання: підручник, роздатковий матеріал, відеоматеріали, ілюстративний ряд до теми.

Хід уроку

- I. Організаційна частина.**
- II. Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.**

Історичний диктант.

 - 1) У яких областях на виборах 1990 р. перемогли демократичні сили?
 - 2) Коли було прийнято Декларацію про державний суверенітет УРСР?
 - 3) Хто змінив В. Масола на посаді голови Ради Міністрів УРСР?
 - 4) Перші демократичні вибори до ВР УРСР відбулися...
 - 5) «Група 239» — це...
 - 6) Коли відбувалося голодування студентів на майдані Незалежності (площа Жовтневої революції)?
 - 7) Що відбулося раніше: голодування студентів чи проголошення Декларації про державний суверенітет України?
 - 8) Коли ВР УРСР стала працювати в парламентському режимі?
 - 9) Л. Кравчук став Головою ВР УРСР...
 - 10) Всесоюзний референдум із питання збереження Союзу відбувся...
 - 11) Як називалася опозиційна фракція у ВР УРСР XII скликання?
 - 12) Новоогарьовський процес — це ...
- III. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми та мети уроку.**

Вправа «Третій зайвий».

- a. УНП; УРП; ДемПУ. (*УНП була створена у 1989 р., а інші – у 1990 р.*)
- b. УРП; УХДП; Партія зелених України. (*УХДП була створена у Львові, інші у Києві*)
- c. 1988; 1989; 1990. (*1988 рік – рік реформи, а у 1989 та 1990 рр. відбувалися вибори*).

IV. Вивчення нового матеріалу.

Проблемне запитання.

- Якими, на вашу думку, були причини розпаду СРСР?

Вправа «Помітки на полях»

- Протягом заняття робити помітки у підручнику та зошиті відмічаючи причини розпаду СРСР.

Робота з ілюстраціями

- Роздивіться фотографії

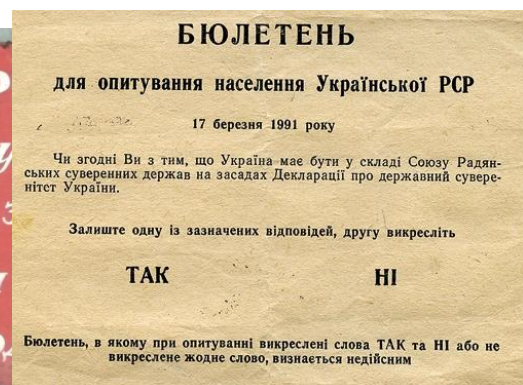


- Що на них зображено? (мітинги з акціями протесту проти укладання нового Союзного договору)
- Прокоментуйте гасла на плакатах. Які політичні ідеї втілено в кожному з них?

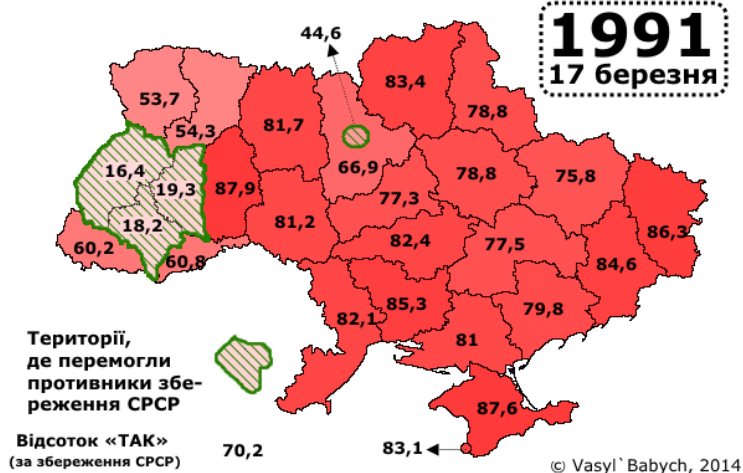
Робота з поняттям

Новоогарьовський процес – це серія зустрічей Михайла Горбачова з представниками союзних республік в президентській резиденції Ново-Огарьово (неподалік Москви) протягом 1991 року з метою створення нового союзного договору. Президент СРСР спробував зміцнити центральну владу шляхом певних поступок республікам, прагнучи одночасно з цим посилити центр, перетворивши Союз на конфедерацію. Розпочавшись у квітні 1991 року, переговори в Ново-Огарьово продовжувались з деякими перервами аж до листопада, коли було остаточно розвіяно всі сподівання Горбачова утримати вже незалежні держави під своїм контролем....

Робота з фото джерелами



«Чи вважаєте ви за необхідне збереження СРСР як оновленої федерації рівноправних суверенних республік, у якій будуть повною мірою гарантуватися права і свободи людини будь-якої національності?»



- З якою подією пов'язані ілюстрації? (Референдум 17 березня 1991 р.)
- Яку мету переслідували організатори референдуму?
- Зробіть висновки про результати референдуму.

Підписання договору запланували на 20 серпня 1991 року. Але ВР України вирішила відкласти його обговорення на вересень 1991 року.

У липні ВР зробила важливі кроки до незалежності. 3 липня 1991 року було прийнято закон «Про всеукраїнський референдум», 5 липня 1991 року – закон «Про заснування посади Президента України». Прямі загальні вибори Президента були призначені на 1 грудня 1991 року.

Робота з відеофрагментом

https://www.youtube.com/watch?v=SJVNJLj_qDg

- Коли відбулась спроба державного перевороту в СРСР?
- Хто її очолював? Яку мету ставили заколотники?
- Якою була реакція на заколот в Україні?
- Чи справді ці події стали «останнім цвяхом у труну СРСР»?

Робота з історичними джерелами

- Опрацювати наведені джерела й відповісти на запитання.

<https://youtu.be/UePyV4s67iE>

Акт проголошення незалежності України. 24 серпня 1991 р.

«Виходячи зі смертельної небезпеки, яка нависла була над Україною у зв'язку з державним переворотом в СРСР 19 серпня 1991 року, продовжуючи тисячолітню традицію державотворення в Україні, виходячи з права на самовизначення, передбаченого Статутом ООН та іншими міжнародно-правовими документами, здійснюючи Декларацію про державний суверенітет України, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної української держави — України.

Територія України є неподільною і недоторканною. Віднині на території України мають чинність виключно Конституція і закони України.

Цей акт набирає чинності з моменту його схвалення».

- Назвіть причини проголошення незалежності України та появи Акта проголошення незалежності України.
- Чому подібний документ не міг з'явитись раніше?
- Яким чином обґрунтовано необхідність досягнення незалежності?
- Чи погоджуєтесь ви з такими обґрунтуваннями? Чому?

Указ Президії ВР України «Про заборону діяльності Компартії України», 30 серпня 1991 р.

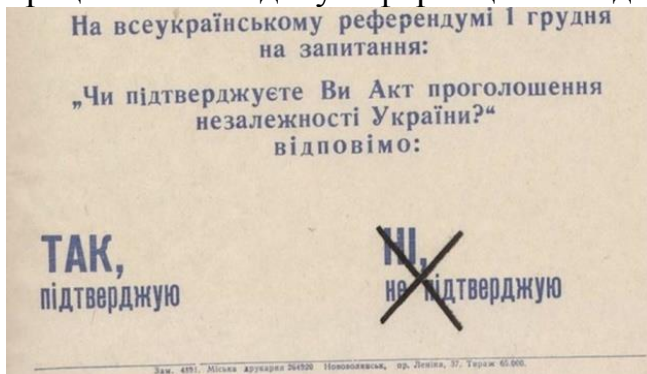
«Розглянувши висновки тимчасової президії Верховної Ради України з перевірки діяльності на території України посадових осіб, органів влади, управління громадських об'єднань та організацій у зв'язку з державним переворотом 19-21 серпня 1991 року, відповідно до яких керівництво Компартії

України своїми діями підтримала державний переворот і тим самим сприяла його здійсненню на території України, Президія Верховної ради постановила:

1. <...> заборонити діяльність Компартії України.
 2. <...> прийняти майно (будинки, споруди, друкарні... іншу власність (Компартії України) на рахунок Верховної Ради України».
- У зв'язку з якими подіями було прийнято цей документ?
 - Наскільки він був законним? Висловіть свою думку.

Робота з історичною інформацією

- Опрацювати наведену інформацію та відповісти на запитання.



На 1 грудня 1991 р. ВР призначила Всеукраїнський референдум. На питання в бюлетні для голосування на референдумі: «Чи підтверджуєте Ви «Акт проголошення незалежності України?» — 90,32 % виборців відповіли: «Так, підтверджую». У Криму в голосуванні взяли участь 67,5 % громадян і 54,1 % з них підтримали ідею незалежності України.

- Чому під час референдуму в березні 1991 р. більше 70 % голосів було віддано за збереження СРСР, а в грудні вже 90 % проголосувало за вихід зі складу СРСР?

- Як ви вважаєте, внаслідок яких подій це сталося?

Робота з таблицею

- Опрацювати зміст таблиці «Результати виборів Президента України (1 грудня 1991 р.) і відповісти на запитання.

В. Гриньов	1 329 758	4,17 %
Л. Кравчук	19 643 481	61,59 %

Л. Лук'яненко	1 432 556	4,49 %
Л. Табурянський	182 713	0,57 %
В. Чорновіл	7 420 727	23,27 %
І. Юхновський	554 719	1,74 %

- Що засвідчили результати виборів президента України 1 грудня 1991 р.?
- Які фактори вплинули на результати референдуму?

Робота з історичним джерелом

- Опрацювати текст і відповідати на запитання.

З угоди про створення СНД, грудень 1991 р.

«Ми, Республіка Білорусь, Російська Федерація (РРФСР), Україна, як держави — засновники Союзу РСР, що підписали Союзний договір 1922 року, далі іменовані Високими Договірними Сторонами, констатуємо, що Союз РСР як суб'єкт міжнародного права і геополітична реальність припиняє своє існування».

- Що засвідчив цей документ?
- Чи відповідав він реальній ситуації, що склалася в СРСР?

V. Узагальнення та систематизація знань.

«Дерево рішень»

Узагальнення роботи над проблемним питанням «Якими, на вашу думку, були причини розпаду СРСР?»

У своїх відповідях учні повинні назвати такі причини.

- Унітарний характер СРСР, що обмежував права союзних республік, хоча за Конституцією СРСР була федерацією.

- Недоліки і помилки національної політики (курс на «злиття націй» і формування «радянської людини», ігнорування національних особливостей).

- Нездатність союзного керівництва подолати економічну кризу.

- Процес демократизації і гласності сприяв зростанню національної свідомості й активізації національно-визвольних рухів.

- Ослаблення в процесі перебудови ролі союзного центру і стрижня радянської системи — КПРС.

- Ідеологічна криза КПРС.

- Втрата авторитету влади після кривавих подій у Баку, Вільнюсі та інших містах, й особливо після заколоту 19—21 серпня 1991р.

VI. Підсумки уроку.

Приєм «Анекта».

На уроці я працював	Активно/пасивно
Своєю працею на уроці я	Задоволений/незадоволений
Урок для мене видався	Коротким/довгим
За урок я	Стомився/не стомився
Мій настрій	Зрозумілий/незрозумілий
Матеріал уроку для мене був	Корисний/некорисний
Домашнє завдання мені здається	Цікавий/нудний
	Легкий/важкий

VII. Інструктаж з домашнього завдання.

Опрацювати матеріал підручника, параграф 21

Завершити складання хронологічної таблиці подій на шляху України до незалежності.

Напишіть есе-роздум на тему «Як змінилася карта Європи після 24 серпня 1991 року?»

Контрольна робота з теми: «Відновлення незалежності України»**I варіант**

1. Позначте, коли відбувся перший страйк шахтарів України:

- а) травень 1989 р.;
- б) липень 1989 р.;
- в) жовтень 1989 р.;
- г) березень 1990 р.

2. Декларацію про державний суверенітет України було проголошено в: а) березні 1990 р.;

- б) травні 1990 р.;
- в) червні 1990 р.;
- г) липні 1990 р.

3. Про яку подію йдеться у джерелі?:

« ... Наймасовіша в Україні акція періоду «Перебудови», мета якої полягала в тому, щоб не лише відокремити національну історію від радянської, а й протиставити «справжнє», «природне» возз'єднання України 1919 року «штучному» возз'єднанню 1939 року. Так само звернення до історичного досвіду було і засобом протиставлення «справжньої» української державності (УНР і ЗУНР) «штучній» - радянській».

- а) страйк на шахті «Ясинуватська-Глибока» в Макіївці в липні 1989 р.;
- б) «живий ланцюг» у січні 1990 р.;
- в) мітинг та голодування студентів в жовтні 1990 р.;
- г) мітинг киян у серпні 1990 р.

4. Яка держава найпершою визнала незалежність України?

- а) США;
- б) Росія;
- в) Білорусь;
- г) Канада.

5. Головою Народного Руху України за перебудову був ...

- а) І. Дзюба;
- б) І. Драч;
- в) Л. Кравчук;
- г) В. Чорновіл.

6. Укажіть місто, де відбувся єдиний україномовний фестиваль естрадної пісні в Україні – «Червона рута»:

- а) Київ;
- б) Львів;

- в) Одеса;
- г) Чернівці.

7. Дайте визначення поняттям: «Революція на граніті», перебудова

8. Запишіть депутатські блоки, які сформувалися у Верховній Раді УРСР 1990 р.

9. Розташуйте події в хронологічній послідовності:

- а) голодування студентів «Революція на граніті»;
- б) вибух на Чорнобильській АЕС;
- в) Проголошення незалежності України;
- г) Закон України «Про економічну самостійність»

10. Установіть відповідність між політичними діячами та займаний посаді.

а) Леонід Кравчук;	1. голова Меджлісу кримськотатарського народу;
б) Мустафа Джемільєв;	2. голова Народного Руху України, Гетьман українського козацтва;
в) Маркіян Іващишин;	3. лідер «групи 239»;
г) В'ячеслав Чорновіл.	4. голова ВР УРСР, перший президент України;
	5. один із лідерів «революції на граніті».

11. Які події відбулися в житті УРСР за часів Перебудови?

(три правильні відповіді)

А. ухвалення Верховною Радою УРСР постанови про відновлення автономії Криму;

Б. установчий з'їзд Народного руху України за перебудову ;

В. спроба антиконституційного перевороту в СРСР (ДКНС);

Г. прийняття Верховною Радою Конституції України;

Д. проведення у Києві футбольного турніру XXII Літніх Олімпійських ігор;

Е. організація Української групи сприяння виконанню Гельсінкських угод на чолі з М.Руденко;

Є. директива колегії міністерства освіти УРСР про «Удосконалення вивчення російської мови в загальноосвітніх закладах республіки».

IV рівень

12. Опишіть найважливіші події, що призвели до проголошення незалежності України.

Контрольна робота з теми: «Відновлення незалежності України»

II варіант

1. Коли було ухвалено Акт проголошення незалежності України:

а) 24 серпня 1990 р.;

б) 24 серпня 1991 р.;

в) 16 липня 1990 р.;

г) 16 липня 1991 р.

2. В якому році собор УГКЦ у Львові проголосив легалізацію церкви?

а) 1988 р.;

б) 1989 р.;

в) 1990 р.;

г) 1991 р.

3. Хто очолив УАПЦ у 1990 р.?

а) Філарет (Денисенко);

б) Мстислав (Скрипник);

в) Мирослав Любачівський;

г) Йосип Сліпий.

4. Аварія на Чорнобильській АЕС відбулася ...

а) 26 квітня 1985 р.;

б) 26 квітня 1986 р.;

в) 1 травня 1986 р.;

г) 1 травня 1989 р.

5. Укажіть початок «перебудови» в СРСР:

а) листопад 1982 року.

б) лютий 1984 року.

в) квітень 1985 року.

г) січень 1987 року.

6. Українська Гельсінська спілка сформована з УГГ у ...

а) 1985 р.;

б) 1987 р.;

в) 1989 р.;

г) 1990 р.

7. Дайте визначення поняттям: гласність, перебудова

8. Назвіть українські неформальні організації (мінімум 3).

9. Розташуйте події в хронологічній послідовності:

а) перші альтернативні вибори до ВР УРСР;

б) створення Автономної Республіки Крим;

в) шахтарський страйк ;

г) проведення Всеукраїнського референдуму на підтвердження Акта проголошення незалежності.

10. Установіть відповідність між політичними діячами та займаній посаді.

А) І. Юхновський

1) Голова ВР з 1990 р.

Б) В. Івашко

2) Президент СРСР

В) М. Горбачов

3) Голова ВР УРСР до 1990 р.

Г) Л. Кравчук

4) Керівник «групи 239»

5) Керівник «Народної ради»

11. Назвіть цитати, уривки висловлювань і документів, що передували проголошенню незалежності України (три правильні відповіді).

А) «... державним гімном України стала музика композитора М. Вербицького на слова П. Чубинського «Ще не вмерла Україна...»;

Б) «Роглянувши висновки Тимчасової комісії... Президія верховної Ради України постановляє... заборонити діяльність Компартії України»;

В) «... вимагаємо відставки Верховної Ради СРСР на чолі з президентом країни М. С. Горбачовим і передати до суду винних у трагічних подіях у Литві й порушенні декларацій про державні суверенітети республік»;

Г) «У західних областях необхідно запровадити надзвичайний стан. Припинити страйки. Закрити всі партії, крім КПРС, їх газети, припинити та розігнати мітинги. Вам необхідно здійснити надзвичайні заходи, щоб не склалася думка, що ви йдете старим курсом...»;

Д) «Ми визнаємо Україну в якості незалежної держави, доручаємо від імені канадського уряду оголосити...»;

Е) «Чи згодні ви з тим, що Україна має бути в складі Союзу радянських суверенних держав на засадах Декларації про державний суверенітет?»;

Є) «... волею народу обраний Президентом України, заступаючи на цей високий пост, урочисто присягаю на вірність Україні».

12. Опишіть найважливіші події, що призвели до проголошення незалежності України.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливої актуальності набирають освітні реформи, мета яких – створення інноваційного середовища для розвитку основних компетентностей учнів, формування життєво важливих навичок впродовж життя. Нова українська школа поставила перед українськими педагогами одне із нелегких завдань – осучаснити способи викладання навчальних дисциплін у школі. І ось тут уже ніяк не обійтися без сучасних інновацій, інформаційних технологій, які прийшли в наше суспільство і поступово замінюють звичайні ручки і зошити, крейду та дошку. Вся інформація тепер знаходиться онлайн – на серверах, блогах, веб-сайтах, освітніх платформах, соціальних мережах, порталах.

При сучасних засобах зв'язку та комунікації, залишатися осторонь і не впроваджувати новітні технології нереально, особливо для вчителя. В умовах таких динамічних змін йому потрібно швидко адаптуватися і вдосконалювати власну мультимедійну та інформаційну грамотність. Вимоги оновлених освітніх стандартів змушують учителів не тільки надавати учням інформацію, а й шукати шляхи практичного застосування її в повсякденному житті. Знання не заради знань, а знання – для збагачення життєвого досвіду дитини.

Сучасні освітні інновації пропонують великий спектр інформаційних технологій, які можна застосовувати при викладанні суспільствознавчих дисциплін. Це – скрайбінг, ментальні карти, інфографіка, кроссенс і т.п. До інноваційних технологій, як пріоритет, відносять групову та індивідуальну форму навчання. Інноваційне навчання це новий погляд на навчальний процес, коли повністю переосмислюються стосунки учня і вчителя, коли основною метою навчання стає особистісно-діяльнісний підхід кожного учня до процесу навчання, коли творчість і зацікавленість стають потребою уроку.

За останні роки у підходах до викладання предметів суспільствознавчого циклу відбулися зміни. У першу чергу це стосується методології викладання, застосування сучасних освітніх інновацій в процесі викладання історії, застосування інноваційного навчання, яке спрямоване на розвиток творчих здібностей учнів.

Нетрадиційні форми викладання історії в школі привертають увагу вчителів можливістю поєднати вивчення великого обсягу історичного матеріалу із підготовкою учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, вивчення діяльності історичних діячів, основних історичних подій із підготовкою до історичних конкурсів та олімпіад. Саме для реалізації цієї мети і потрібні різноманітні інноваційні технології, адже учням цікаво залучатися до різноманітних проектних робіт, їм цікаво розмірковувати, ділитися думками з приводу тієї чи іншої події, їм важливо десь застосувати ті знання, що вони мають, на практиці чи новій навчальній ситуації. Це і є головне завдання інноваційної методики – навчити учня розмірковувати під час отримання знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти: монографія. Донецьк: Юго – Восток, ЛТД, 2005. 384 с.
2. Грабовська Т.І., Талапканич М.І., Химинець В.В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи / Т.Грабовська, М.Талапканич, В.Химинець. Ужгород, 2006. 232 с.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
4. Закон України «Про інновації». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>
5. Зелінська М. Скрайбінг: широкі можливості, високі результати // *На шляху до Нової української школи*. Хмельницький: Видавництво ХОІППО, 2019. С. 49-50.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В.Овчарук. К.: “К.І.С.”, 2004. 112 с.
7. Кремень В. Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації: факти, роздуми, перспективи. К.: Грамота, 2003. 216 с.
8. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. К: Грамота, 2005. 448 с.
9. Кремень В. Трансформація особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації // *Професійно–технічна освіта*. 2009. № 1. С. 3-6.
10. Лазарев В.С. Інноваційна діяльність вчителя. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/innovatsionnaya-deyatelnost-uchitelya/viewer>
11. Ляленкова Т. Шкільні інновації: від туалету до інтернету. URL: <https://www.svoboda.org/a/29462121.html>
12. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. К.: Генеза, 2006. 328 с.
13. Побережников І. Людина в умовах соціальних трансформацій: концептуальні інтерпретації. URL: <http://gefter.ru/archive/8609>
14. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=5998>
15. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А.С.К., 2007. 144 с.
16. Пометун О.І. Компетентнісний підхід у сучасній історичній освіті // *Історія в школах України*. 2007. № 6. С. 3-12.
17. Скрайб–презентації у навчально–виховному процесі. URL: http://shamadarina.blogspot.com/p/blog-page_19.html
18. Терещенко Н.В. Інтелект–карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти // *Функціональна економіка. Вчені записки*. 2012. №14. С. 139-145.
19. Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. Ужгород, 2004. 168 с.
20. Химинець В.В. Інноваційно–гуманістичне спрямування сучасної освіти // *Педагогіка і психологія*. 2010. № 4(69). С. 15-24.
21. Швай Р. І. Формування інноваційної особистості. URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Shvay.php>

ДОДАТКИ

Додаток А. Приклади творчих робіт учнів

Кроссенс до теми «Відновлення незалежності України»(1)



1. У якій країні відбувались події?(СРСР)
2. Один з елементів перебудови – політика “прискорення”
3. Жорсткий контроль трудових відносин
4. Лідер
5. Скорочення штабу працівників
6. Гласність(з точки зору влади)
7. Боротьба з пияцтвом
8. Гласність(з точки зору народу)
9. ПЕРЕБУДОВА

Кроссенс до теми «Відновлення незалежності України» (2)

1. Мета перебудови: демократизація суспільного життя та радикальні економічні реформи.
2. Гласність відкрила можливість сказати через пресу, радіо, телебачення, літературу, кіно правду про існуючу у країні тоталітарну систему, про її численні злочини. Гласність почала поступово переростати у свободу слова.
3. Аварія в Чорнобилі.
4. З кінця 1980-х рр. дефіцит майже всього.
5. Боротьба з тіньовою економікою (1986 р.)
6. “Живий ланцюг”, який символізував єдність українців Заходу і Сходу (1990 р.)
7. Михайло Горбачов
8. 1985р.— виставили питання “Про боротьбу з пияцтвом і алкоголізмом”.
9. Перебудова



Інфографіка до теми «Відновлення незалежності України» (3)

1.

- 1980-і роки - політична економічна та суспільна криза СРСР
- Березень 1985 р. - прихід до влади М. Горбачова - реформатора

3.

- Виборчий закон 1989 р. - вибори на альтернативній основі; створення законодавчих органів. **Прихід до влади М. Горбачова**
- Декларація про визнання репресій проти народів, які були масово переселені.
- Скасування ст. 6 Конституції СРСР про привілеї КПРС
- Замовдження інституту президентства - першим і останнім президентом СРСР став М. Горбачов
- Весна - літо 1990 р. - Прибалтика, УРСР, РРФСР прийняли декларації про суверенітет "пара суверенітетів"
- 24 липня 1991 р. - Горбачов заявив про новий союзний договір, який запланував підписати 20 серпня 1991 р.
- 14 березня 1990 р. - Всесоюзний референдум з питання збереження СРСР 70% "ЗА"
- Демократичні вибори 1990 р.

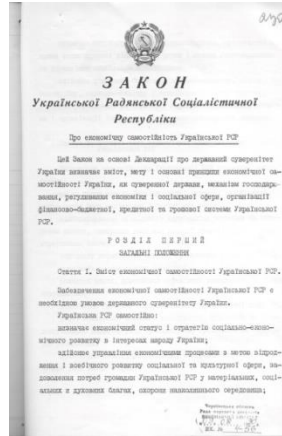
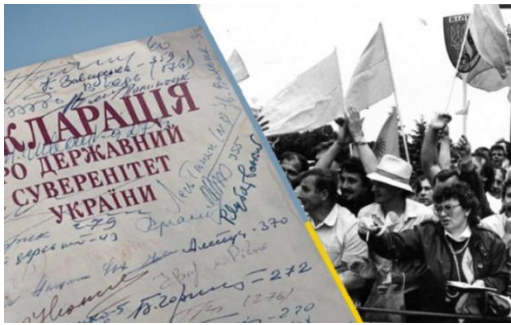
2.

- I етап - квітень 1985 р. Курс на прискорення соціально-економічного розвитку СРСР. Провальний етап
- II етап - 1987-89 р. Реформа Рихова-Абалкіна: підприємницька самостійність, саморіансування. **Провал**
- III етап. Регульована ринкова економіка (1990-1991 р.) Злам командно-адміністративної системи. **Провал**
- 2. Етапи "перебудова"**
- IV етап. Розпад СРСР
- Гласність
- Поєднання кооперативів з індивідуалів, антимонопольна компанія, карткова система

4.

- 19 серпня 1991 р. створено Державний комітет з навізвич. стану (БЖНС)
- 12 червня 1991 р. Борис Єльцин став през. Росії, протистояв БЖНС організував Путч
- 23 серпня - 1 вересня 1991 р. - проголошення незалежності Литви, України, Естонії
- 8 грудня 1991 р. зустріч президентів Росії, Укр., Білорусії
- 25 грудня 1991 - Білорусія, Україна, Росія - Білоруська угода

Кроссенс до теми «Відновлення незалежності України» (4)



- 1 Декларація про державний суверенітет України
- 2 закон "Про економічну самостійність України"
- 3 Обрання Леоніда Кучми головою верховної ради УРСР.
- 4 червень 1990 р. в донецьку відбувся перший з'їзд шахтарів СРСР.
- 5 Створення багатьох українських політичних партій.
- 6 Голодування 150 студентів "революція на граніті"
- 7 Молебінь на Володимирській гірці з нагоди святкування 1000-ліття Русі.
- 8 Зустріч М.Горбачова і Папи Римського Іоанна Павла другого.
- 9 Маніфестація за легалізацію (УГКЦ) у Львові.

Ментальна карта до теми «Декларація про державний суверенітет» (5)

